

The Holy See

IOANNES PAULUS PP. II

UT UNUM SINT

Kaldet til kristen enhed

Indledning

UT UNUM SINT! Det kald til kristen enhed, som Det andet Vatikankoncil fremsatte med et så lidenskabeligt engagement, vinder endnu større genklang i troendes hjerter, især nu, hvor året 2000 nærmer sig, et år som kristne vil fejre som et helligt jubilæum, som mindefesten for at Guds Søns blev kød, da han blev menneske for at frelse menneskeheden.

Vidnesbyrdet fra så mange af vort århundredes martyrer, også blandt medlemmer af kirker og kirkelige fællesskaber, der ikke er i fuldt fællesskab med den katolske kirke, giver ny kraft til koncilets appel, og minder os om at lytte til og omsætte dets formaning i praksis. Disse vore søstre og brødre, der var forenede i den uselviske opofrelse af deres liv for Guds rige, er det stærkeste bevis for, at enhver form for splittelse kan besejres og overvindes i den totale given-sig-selv for evangeliets skyld.

Kristus kalder alle sine disciple til enhed. Det er mit oprigtige ønske at forny dette kald i dag, endnu engang at fremsætte det med beslutsomhed, idet jeg gentager, hvad jeg sagde i Colosseum i Rom langfredag 1994, ved afslutningen af den korsvejs-meditation, der var forberedt af min ærværdige broder Bartholomæus, den økumeniske patriark af Konstantinopel. Dér sagde jeg, at de, der tror på Kristus og er forenede i at gå i martyrernes fodspor, ikke kan vedblive med at være adskilte. Hvis de virkelig sandt og effektivt ønsker at modsætte sig verdens tilbøjelighed til at reducere forløsningens mysterium til magtesløshed, må de i fællesskab bekende den samme sandhed om korset¹. Korset! En antikristen livsanskuelse forsøger at bagatellisere korset, at tømme det for dets mening og nægter, at i det udspringer menneskets kilde til nyt liv. Den hævder, at korset hverken er i stand til at give fremsynsvisioner eller håb. Mennesket er, siger den, ikke andet end et jordisk væsen, der må leve, som om Gud ikke eksisterede.

2. Ingen kan undgå den udfordring, som alt dette stiller troende overfor. De kan ikke undgå at møde denne udfordring. Hvordan skulle de dog kunne lade være med at gøre alt, hvad der er muligt, for at nedbryde adskillelsens og mistroens mure, for at overvinde de forhindringer og fordomme, der lægger sig i vejen for forkyndelsen af evangeliet om frelsen ved Jesu kors, Jesus er jo menneskets, ethvert menneskes eneste forløser.

Jeg takker Herren, som har ledet os til at gøre fremskridt på vejen til enhed og fællesskab mellem kristne, en vej, der er vanskelig, men så fuld af glæde. Interkonfessionelle dialoger på det teologiske plan, har ført til positive og håndgribelige resultater: dette opmuntrer os til at fortsætte.

Alligevel bør kristne ikke undervurdere, at der foruden besværet med ældgammel mistro, der er arvet fra fortiden, og med indbyrdes misforståelser og fordomme også er læremæssige forskelle, der må løses. Selvtilfredshed, ligegyldighed og utilstrækkeligt kendskab til hinanden, forværrer ofte denne situation. Derfor må engagementet for økumenisme bygge på hjerternes omvendelse og på bøn, der vil føre til den nødvendige lutring af tidligere erindringer. Ved Helligåndens nåde er Herrens disciple, inspirerede af kærlighed, og i kraft af sandheden og et alvorligt ønske om indbyrdes tilgivelse og forsoning, kaldet til sammen at genoverveje deres pinefulde fortid, og den smerte, som den fortid desværre vedbliver med at forvolde selv i dag. De er alle indbudte til ved evangeliets altid nye kraft og med alvorlig og total objektivitet at erkende de tidligere fejltagelser og de mulige faktorer, der var på spil ved begyndelsen til deres beklagelige adskillelser. Hvad der er brug for, er et roligt, klarskuende og sandt syn på tingene, et syn, der stimuleres af guddommelig barmhjertighed og er i stand til at befri menneskers sind og til at inspirere til fornyet beredvillighed netop med henblik på at forkynde evangeliet til ethvert folks og enhver nations mænd og kvinder.

3. Ved Det andet Vatikankoncil forpligtede den katolske kirke sig uigenkaldeligt til at følge den økumeniske dristigheds vej og således give agt på Herrens Ånd, der lærer mennesker omhyggeligt at tolke "tidens tegn". Disse års erfaringer har gjort Kirken endnu dybere bevidst om sin identitet og sin opgave i historien. Den katolske kirke erkender og bekender sine medlemmers svagheder i bevidsthed om, at deres synder er så mangfoldige forræderier og hindringer for opfyldelsen af Frelserens plan. Fordi den selv bestandigt føler sig kaldet til at blive fornyet i evangeliets ånd, ophører den ikke med at gøre bod. Samtidig erkender og lovpriser den endnu mere Herrens kraft, der giver den hellighedens gave, fører den fremad og ligedanner den med hans lidelse og opstandelse.

Belært af historien er Kirken forpligtet til at gøre sig fri af enhver menneskelig støtte for fuldstændigt at leve saligprisningernes evangeliske lov. I bevidsthed om, at sandheden ikke trænger sig på "ved anden kraft end sandhedens egen, som virker på sindet, ikke med vold, men alligevel med styrke"², søger den ikke andet for sig selv end friheden til at forkynde evangeliet. Ja, dens myndighed udøves i sandhedens og kærlighedens tjeneste.

Jeg selv har til hensigt at støtte ethvert passende initiativ, hvis formål er at gøre hele det katolske fællesskabs vidnesbyrd forstået i dets totale renhed og konsekvens, især i betragtning af den forpligtelse, der venter Kirken ved tærsklen til det nye årtusinde. Det vil være en enestående lejlighed til at bede Herren om at forøge alle kristnes enhed, indtil de når til fuldt fællesskab³. Den foreliggende rundskrivelse er tænkt som et bidrag til dette ophøjede formål. Idet dens karakter væsentligt er pastoral, søger den at opmuntre alle deres anstrengelser, der arbejder for enhedens sag.

4. Dette er en særlig pligt for biskoppen af Rom som apostlen Peters efterfølger. Jeg udfører denne pligt dybt overbevist om, at jeg adlyder Herren, og med en klar fornemmelse af min egen menneskelige skrøbelighed. Når Kristus faktisk selv gav Peter denne specielle opgave i Kirken og befalede ham at styrke sine brødre, gjorde han også hans menneskelige svaghed og hans særlige behov for omvendelse klar for ham: "Og når du engang vender om, så styrk dine brødre" (Luk.22,32). Det er netop i Peters menneskelige svaghed, at det bliver helt klart, at paven for at udføre sin specielle opgave i Kirken er totalt afhængig af Herrens nåde og bøn: "Jeg bad for dig, for at din tro ikke skal svigte" (Luk.22,32). Peters og hans efterfølgeres omvendelse opretholdes ved selve Forløserens bøn, og Kirken gør denne bøn til sin egen. I vor egen økumeniske tidsalder, der er kendetegnet af Det andet Vatikankoncil, er biskoppen af Roms opgave specielt rettet mod at minde om behovet for fuldt fællesskab blandt Kristi disciple.

Biskoppen af Rom må selv gøre denne Kristi bøn til sin egen, for denne omvendelse er absolut nødvendig for "Peter", for at han kan tjene sine brødre. Jeg opfordrer alvorligt alle troende i den katolske kirke og alle kristne til at tage del i denne bøn. Gid alle vil bede sammen med mig for denne omvendelse!

Vi ved at Kirken gennem sin jordiske pilgrimsvandring har lidt og vil fortsætte med at lide modstand og forfølgelse. Men det håb, der holder den oppe, er urokkeligt, ganske ligesom den glæde, der flyder fra dette håb, er uforgængelig. For den faste og bestandige klippe, som den er bygget på, er Jesus Kristus, Herren!

Guds plan og fællesskab

5. Sammen med alle Kristi disciple er det på Guds plan, at den katolske kirke baserer sin økumeniske forpligtelse til at samle alle kristne til enhed. For "Kirken er ikke en virkelighed, der er lukket om sig selv. Den er derimod permanent åben for missionsmæssig og økumenisk stræben, for den er sendt til verden for at forkynde og vidne, for at gøre fællesskabets mysterium, der er afgørende for den, nærværende og udbrede det, og for at samle alle mennesker og alt i Kristus, for således for alle at være "enhedens uadskillelige sakramente"⁴.

Allerede i Det gamle Testamente, udtrykte profeten Ezekiel Guds vilje til at samle sit adspredte⁴ folks medlemmer "alle vegne fra", idet han anvendte det enkle symbol med to træstykker, der først er adskilte og så lægges oven på hinanden. "Jeg vil være deres Gud, og de skal være mit folk. Så skal folkeslagene forstå, at jeg er Herren. Jeg helliger Israel" (sml. Ezek.37,16-28).

Johannesevangeliet for sin del, der betragter Guds folks situation på det tidspunkt, hvor det blev skrevet, ser i Jesu død årsagen til Guds børns enhed: "Jesus skulle dø for folket, og ikke for folket alene, men også for at samle Guds spredte børn til ét" (Joh.11,51-52). Brevet til Efeserne forklarer det således: at Jesus "med sin legemlige død... nedrev den mur af fjendtlighed, som skilte os... for ved korset at forsone dem"; og derved gjorde han de to parter til ét (sml. Ef. 2,14-16).

6. Hele den delte menneskeheds enhed er Guds vilje. Derfor sendte han sin Søn, for at han ved at dø og opstå for os kunne skænke os kærlighedens Ånd. Aftenen før sit offer på korset, bad Jesus selv for sine disciple, og for alle dem, der tror på ham, at de måtte blive ét, et levende fællesskab. Dette er grundlaget ikke blot for den pligt, men også for det ansvar over for Gud og hans plan, der pålægges dem, der ved dåben bliver til lemmer på Kristi legeme, et legeme, hvor forsoningens og fællesskabets hele rigdom bliver nærværende. Hvordan er det muligt at forblive delte, hvis vi gennem dåben er blevet "begravet" i Herrens død, i selve den handling, hvorved Gud gennem sin Søns død har nedbrudt adskillelsens mure? Der er ingen tvivl om, at denne splittelse "er i åbenbar strid med Kristi vilje, at den er verden til forargelse, og at den skader en så hellig sag som evangeliets forkyndelse for hele skabningen".⁵

Økumenismens vej er Kirkens vej

7. "Tidernes Herre, han som med visdom og tålmodighed forfølger sin nådefulde hensigt med os syndere, har nu i de senere tider hos de kristne vækket en stadig dybere smerte over og en tiltagende længsel efter den tabte enhed. Overalt er talrige mennesker i dag grebet af denne nåde, og ved Helligåndens nåde er der også hos vore adskilte brødre opstået en stadig mere omfattende bevægelse, som sigter på at genoprette alle kristnes enhed. Denne enhedsbevægelse, som bliver kaldt økumenisk, forener dem, som påkalder Den treenige Gud og bekender Jesus som Herre og Frelser, og den forener dem ikke bare enkeltvis, men også samlet i de samfund, hvor evangeliet er blevet forkyndt for dem, og som de hver for sig kalder for deres og Guds Kirke. Men selv om det er på forskellig vis, længes næsten alle mod den ene og synlige Guds kirke, en virkelig universel Kirke sendt til hele verden, for at den skal omvende sig til evangeliet og dermed blive frelst til Guds ære".⁶

8. Denne erklæring fra dekretet Unitatis Redintegratio skal læses i sammenhæng med Det andet

Vatikankoncils hele lære. Koncilet udtrykker Kirkens beslutning om at tage fat på den økumeniske opgave med at arbejde for kristen enhed og fremfører den med overbevisning og kraft: "Derfor opfordrer dette kirkemøde alle katolske kristne til at tyde tidens tegn og ivrigt tage del i det økumeniske arbejde"⁷.

Når det anviser de katolske principper for økumenisme, minder dekretet Unitatis Redintegratio først og fremmest om Kirkens lære, sådan som den er fremsat i den dogmatiske konstitution Lumen Gentium i kapitlet om Guds folk⁸. Samtidig tager det hensyn til alt, der er fremført i koncilets erklæring om religionsfriheden Dignitatis Humanae.⁹

Den katolske kirke medregner med håb forpligtelsen til økumenisme blandt pligterne for den kristne samvittighed, der er oplyst af tro og ledet af kærlighed. Her kan vi også anvende Paulus' ord til de første kristne i Rom: "Guds kærlighed er udgydt i vore hjerter ved Helligånden, som er givet os" (Rom.5,5). Dette er håbet om de kristnes enhed, som har sin guddommelige oprindelse i Faderens, Sønnens og Helligåndens trinitariske enhed.

9. Jesus selv bad i sin lidelses stund: "at de alle må være ét" (Joh.17,21). Denne enhed, som Herren har skænket sin Kirke, og hvori han ønsker at indslutte alle mennesker, er ikke noget, der er tilføjet, men er selve centrum i Kristi mission. Det er heller ikke en sekundær egenskab i hans disciples fællesskab. Den hører derimod med til selve det inderste af dette fællesskab. Gud vil Kirken, fordi han vil fællesskab, og enhed er et udtryk for det dybeste af hans agape.

Faktisk består denne enhed, der er skænket af Helligånden, ikke blot i at samle mennesker som en samling af enkeltindivider. Det er en enhed, der er konstitueret af trosbekendelsens, sakramenternes og den kirkelige forvaltnings bånd¹⁰. De troende er ét, fordi de er i fællesskab med Sønnen, og i ham har fællesskab med Faderen: "Vort fællesskab er med Faderen og med hans Søn, Jesus Kristus" (1.Joh.1,3). For den katolske kirke er de kristnes fællesskab altså ikke andet end åbenbaringen i dem af den nåde, hvorved Gud gør dem til deltagere i hans eget fællesskab, som er hans evige liv. Kristi ord "at de alle må være ét" er således hans bøn til Faderen om, at Faderens plan må blive helt fuldendt på en sådan måde, så enhver tydeligt kan se, "hvad frelsesplanen er med den hemmelighed, som fra evighed af lå skjult i Gud, alle tings skaber" (Ef.3,9). At tro på Kristus betyder at ønske enhed; at ønske enhed betyder at ønske Kirken; at ønske Kirken betyder at ønske det nådens fællesskab, der svarer til Faderens plan fra evighed af. Dette er betydningen af Kristi bøn: "Ut unum sint".

10. I den nuværende situation med manglende enhed blandt kristne og med den tillidsfulde søgen efter fuldt fællesskab, er katolske troende bevidste om, at de er dybt udfordrede af Kirkens Herre. Det andet Vatikankoncil styrkede deres forpligtelse med en tydelig ecclesiologisk vision, der er åben for alle kirkelige værdier, der findes blandt andre kristne. Den katolske troende møder det

økumeniske spørgsmål i en troens ånd.

Koncilet slår fast, at Kristi Kirke "findes i den katolske kirke, styret af Peters efterfølger og de biskopper, som står i kommunion med ham", og samtidigt indrømmer den, at "flere elementer af hellighed og sandhed også findes uden for dens organisation, elementer, som, fordi de er Kristi særegne gaver, trækker i retning af den katolske enhed"¹¹.

"Til trods for de mangler, vi tror, de lider af, savner de adskilte kirker eller kirkesamfund på ingen måde vægt eller betydning i frelsens mysterium. Kristi Ånd har nemlig ikke vægret sig ved at bruge dem som midler til frelse, midler, som henter deres kraft fra den nådens og sandhedens fylde, som er blevet betroet den katolske kirke"¹².

11. Den katolske kirke påstår således, at gennem dens to tusinde års historie er den blevet bevaret i enhed med alle de værdier, som Gud ønsker at skænke sin kirke, og dette trods de ofte alvorlige kriser, der har rystet den, trods nogle af dens tjeneres utroskab og trods de fejl, som dens medlemmer dagligt begår. Den katolske kirke ved, at i kraft af den styrke, den modtager fra Ånden, kan nogle af dens børns svagheder, middelmådigheder, synder og somme tider forræderier ikke ødelægge, hvad Gud har skænket den som del af hans nådes plan. Desuden, "dødsrigets porte skal ikke få magt over den" (Matt. 16,18). Alligevel glemmer den katolske kirke ikke, at mange af dens medlemmer er årsag til, at Guds plan kun kan ses med vanskelighed. Når dekretet om økumenisme taler om manglende enhed blandt de kristne, ignorerer det ikke den kendsgerning, at "ofte havde repræsentanter for begge de stridende parter skyld i splittelsen"¹³, og erkender, at ansvaret ikke kun kan lægges på den "anden side". Ved Guds nåde er imidlertid hverken det, der hører til Kristi Kirkes struktur, eller det fællesskab, der stadigt eksisterer med andre kirker og kirkelige samfund, blevet ødelagt.

Det er faktisk de elementer af helliggørelse og sandhed, der i forskellig grad eksisterer i de andre kristne fællesskaber, som udgør det objektive grundlag for det fællesskab, der, endskønt ufuldkomment, eksisterer mellem dem og den katolske kirke.

I den udstrækning som disse elementer findes i andre kristne fællesskaber, er Kristi ene Kirke virkelig nærværende i dem. Af denne grund taler Det andet Vatikankoncil om et vist omend ufuldkomment fællesskab. Den dogmatiske konstitution *Lumen Gentium* understreger, at den katolske kirke "af flere grunde er forenet"¹⁴ med disse fællesskaber ved en sand enhed i Helligånden.

12. Den samme dogmatiske konstitution udarbejdede en lang liste over "de elementer af helliggørelse og sandhed", der på forskellige måder er til stede og virksomme uden for den katolske kirkes synlige grænser: "Mange ærer nemlig Den hellige Skrift som troens og livets norm, og de lægger en oprigtig religiøs iver for dagen, de tror med kærlighed på Gud, den almægtige

Fader, og på Kristus, Guds Søn, Frelseren, og de modtager dåbens segl for dermed at blive forenet med Kristus, ja, de anerkender og modtager også andre sakramenter i deres egne kirker og kirkelige samfund. Flere af dem har et episkopat, de fejrer den hellige eukaristi og nærer en oprigtig hengivenhed for Jomfru Maria, Guds mor. Dertil kommer fællesskabet i bønner og de øvrige nådemidler, og, mere end det, en vis ægte forening i Helligånden, hvis helliggørende kraft virker også i de ikke-katolske kristne ved sine gaver og nådegaver, og som har styrket enkelte iblandt dem til at give deres liv. Derfor vækker Ånden hos alle Kristi disciple længsler og ansporer til handlinger, som tager sigte på i fredens ånd at forene alle i én hjord under én hyrde, ad den vej, som Kristus har bestemt"¹⁵.

Koncilets dekret om økumenisme erklærer, idet det sigter til de ortodokse kirker, at "Guds Kirke bygges op og vokser, når nadveren fejres i disse enkelte kirker"¹⁶. Sandheden kræver, at alt dette erkendes.

13. Det samme dokument fremdrager omhyggeligt de læremæssige implikationer af denne situation. Idet det taler om medlemmer af disse fællesskaber, erklærer det: "Ikke desto mindre bliver de, som retfærdiggøres ved troen i dåben, indlemmet i Kristus og bærer derfor med fuld ret navnet "kristne", på samme tid som de med lige god grund betragtes som brødre i Herren af den katolske kirkes børn"¹⁷.

Med henvisning til de mange positive elementer, tilføjer koncilet: "Alt dette, som har sit ophav i Kristus og fører til ham, hører principielt hjemme i Kristi ene Kirke. Hos vore adskilte brødre udføres også ikke så få hellige handlinger, som hører til den kristne religion. De er uden tvivl egnede til at frembringe nådens liv - på forskellig vis i henhold til den enkelte kirkes eller menigheds situation -, og de må siges at være i stand til at åbne adgange til frelsens fællesskab"¹⁸.

Disse tekster er umådeligt vigtige for økumenismen. Det er ikke sådan, at der uden for det katolske fællesskabs grænser er et kirkeligt tomrum. Mange elementer af stor betydning (eximia), som i den katolske kirke er del af fylden af frelsesmidlerne og nådegaverne, der danner kirke, findes også i de andre kristne fællesskaber.

14. Alle disse elementer stræber i sig selv mod enhed, idet de har deres fylde i den enhed. Det drejer sig ikke om at sammenlægge alle de rigdomme, der er spredt i de forskellige kristne fællesskaber, for at nå til den kirke, som Gud har i tankerne for fremtiden. I overensstemmelse med den store tradition, der er bevidnet af Østens og Vestens fædre, tror den katolske kirke, at i pinsebegivenheden har Gud allerede åbenbaret Kirken i dens eskatologiske virkelighed, som han har forberedt lige "fra den retfærdige Abels tid"¹⁹. Denne virkelighed er noget allerede eksisterende. Vi er altså allerede nu i de sidste tider. Den allerede givne Kirkes elementer findes i

deres fylde i den katolske kirke og uden denne fylde i de andre fællesskaber²⁰, hvor visse træk⁸ af det kristne mysterium til tider har været betonet mere effektivt. Økumenisme sigter netop mod at få det delvise fællesskab, der eksisterer mellem kristne, til at vokse til fuldt fællesskab i sandhed og kærlighed.

Fornyelse og omvendelse

15. Når det andet Vatikankoncil nu går videre fra det principielle plan og fra den kristne samvittighedsforpligtelse, og går over til at beskæftige sig med iværksættelsen den økumeniske vandring mod enheden, så betoner det især behovet for indre omvendelse. Den messianske forkyndelse: "Tiden er inde, Guds rige er kommet nær", og det efterfølgende kald: "omvend jer og tro på evangeliet" (Mark.1,15), som Jesus begynder sin sendelse med, viser det væsentlige element i enhver ny begyndelse: det grundlæggende behov for evangelisering på ethvert stadium af Kirkens frelsesvej. Dette er på en særlig måde sandt om den proces, der begyndtes af Det andet Vatikankoncil, da det som en dimension af fornyelsen pegede på den økumeniske opgave med at forene adskilte kristne. "Der findes ingen sand økumenisme uden indre omvendelse"²¹.

Koncilet opfordrer så vel til personlig omvendelse, som til fælles omvendelse. Ethvert kristent fællesskabs ønske om enhed går hånd i hånd med dets troskab mod evangeliet. Når det drejer sig om enkelte personer, der lever op til deres kristne kald, taler koncilet om indre omvendelse, om en sindets fornyelse. ²²

Enhver bør derfor omvendes mere radikalt til evangeliet og uden nogensinde at miste blikket for Guds plan ændre sin måde at betragte tingene på. Takket være økumenismen er vor betragtning af "Guds store gerninger" (mirabilia Dei) blevet beriget med nye horisonter, som Den treenige Gud opfordrer os til at takke for: den viden, at Ånden virker i andre kristne fællesskaber, opdagelsen af eksempler på hellighed, erfaringen af de umådelige rigdomme, der findes i de helliges fællesskab, og kontakt med uventede dimensioner af kristent engagement. På en tilsvarende måde er der en forøget sans for nødvendigheden af anger: en bevidsthed om visse udelukkelse, der alvorligt krænker den broderlige kærlighed, af visse vægringer ved at tilgive, af en vis stolthed, af en uevangelisk insisteren på at fordømme den "anden part", af en ringeagt, der udspringer af en usund indbildskhed. Således er kristnes hele liv kendetegnet af et engagement for økumenisme; og de er kaldede til ligesom at lade sig selv forme af dette engagement.

16. I Det andet Vatikankoncils lære er der en klar forbindelse mellem fornyelse, omvendelse og reform. Koncilet udtaler, at "Kirken, i den skikkelse som den vandrer i på jorden, er kaldet af Kristus til stadig at foretage den reform, som den til enhver tid har behov for i egenskab af menneskelig og jordisk institution. Viser det sig, at enkelte punkter under visse omstændigheder

bliver utilstrækkeligt respekteret ... da må disse mangler på bedste måde afhjælpes når tiden er inde"²³. Intet kristent fællesskab kan fritage sig selv fra denne opfordring.

Ved at gå ind i en åben dialog kan fællesskaber hjælpe hinanden til sammen at betragte sig selv i lyset af den apostolske tradition. Dette får dem til at spørge sig selv, om de virkelig på adækvat vis udtrykker alt, hvad Helligånden har overleveret gennem apostlene²⁴. Hvad den katolske kirke angår, så har jeg ofte mindet om disse forpligtelser og perspektiver, som for eksempel ved tusindårsfesten for Kievan Rus'²⁵ dåb eller ved at minde om, at det var elleve hundrede år siden Cyrillus' og Methodius' evangeliserende aktivitet²⁶. For nylig har Retningslinier for anvendelsen af økumeniske principper og normer, der med min godkendelse blev udsendt af Det pavelige Råd til Fremme af kristen Enhed, anvendt dem på det pastorale område²⁷.

17. Hvad andre kristne angår, har de vigtigste dokumenter fra Kommissionen for Tro og Kirkeforfatning²⁸ og erklæringerne fra talrige bilaterale dialoger allerede forsynet kristne fællesskaber med nyttige redskaber til at se, hvad der er nødvendigt for den økumeniske bevægelse og for den omvendelse, som den må inspirere til. Disse studier er vigtige ud fra to synspunkter: de viser den bemærkelsesværdige fremgang, der allerede er gjort, og de er en kilde til håb, for så vidt som de repræsenterer et sikkert grundlag for yderligere studium.

Forøgelsen af fællesskab i en reform, der er vedvarende og udføres i lyset af den apostolske tradition, er bestemt i kristnes nuværende situation et af økumenismens karakteristiske og vigtigste aspekter. Desuden er det en væsentlig garanti for fremtiden. De troende i den katolske kirke kan ikke glemme, at Det andet Vatikankoncil's økumeniske fremstød er en af konsekvenserne af alt det, som Kirken på det tidspunkt forpligtede sig til at gøre for at udforske sig selv på ny i evangeliets og den store traditions lys. Min forgænger, pave Johannes XXIII, forstod dette tydeligt: da han indkaldte koncilet, nægtede han at adskille fornyelse og økumenisk åbenhed²⁹. Ved afslutningen af koncilet bekræftede pave Paul VI højtideligt koncilets økumeniske engagement, idet han fornyede kærlighedens dialog med de kirker, der er i fællesskab med patriarken af Konstantinopel, og forenede sig med patriarken i den konkrete og meget betydningsfulde gestus, der, hvad fortidens ekskommunikationer angik, "fordømte dem til glemsel" og "fjernede dem fra Kirkens erindring og fra dens midte". Det er værd at minde om, at oprettelsen af et specielt organ for økumeniske anliggender faldt sammen med påbegyndelsen af forberedelserne til Det andet Vatikankoncil³⁰, og at gennem dette organ spillede andre kristne fællesskabers meninger og bedømmelser en rolle i de store drøftelser om åbenbaringen, Kirken, økumenismens og religionsfrihedens beskaffenhed.

Lærens fundamentale betydning

18. Ved at tage en idé op, der blev udtrykt af pave Johannes XXIII ved koncilets åbning³¹, omtaler

dekretet om økumenisme den måde, hvorpå læren udformes, som et af en vedvarende reforms elementer³². Her drejer det sig ikke om at ændre troens skat, om at ændre dogmernes mening, om at fjerne væsentlige ord fra dem, om at tilpasse sandheden til en bestemt tidsalders smag, eller at tilsløre visse af Trosbekendelsens artikler under den forkerte forudsætning, at de ikke længere forstås i dag. Den af Gud villedede enhed kan kun opnås ved alles fastholden ved den åbenbarede tros indhold i dens helhed. I trosanliggender er kompromis i modstrid med Gud, der er sandhed. Fordi Kristus er "vejen, sandheden og livet" (Joh.14,6), hvem i hans legeme ville kunne betragte en forsoning som ægte, hvis den blev bragt i stand på bekostning af sandheden? Koncillets erklæring om religionsfrihed *Dignitatis Humanae* tillægger den menneskelige værdighed forpligtelsen til at søge sandheden "frem for alt i det, som angår Gud og hans Kirke"³³, og holde fast ved, hvad troen kræver. En "væren sammen", der forrådte sandheden, ville således være i modstrid både med Guds natur, han som tilbyder sit fællesskab, og også med det behov for sandhed, der findes i dybet af ethvert menneskehjerte.

19. Selv således må læren fremstilles på den måde, der gør den forståelig for dem, som Gud selv tiltænker den. I min rundskrivelse *Slavorum Apostoli* mindede jeg om, at dette var grunden til, at Cyrillus og Methodius arbejdede på at oversætte Biblens ideer og den græske teologis begreber i helt anderledes historiske erfaringers og tænkemåders sammenhæng. De ønskede, at Guds ene ord skulle "gøres tilgængeligt i enhver civilisations egne udtryksformer"³⁴. De indså, at de derfor ikke kunne "påtvinge de mennesker, der var henvist til deres forkyndelse, hverken det græske sprogs og den byzantinske kulturs ubestridelige overlegenhed eller sædvaner og skikke i det mere avancerede samfund, som de selv var vokset op i"³⁵. Således omsatte de i praksis det "fuldkomne fællesskab i kærlighed, som bevarer Kirken fra alle former for partikularisme, etnisk eksklusivitet eller racistisk fordom og fra nogen som helst nationalistisk arrogance"³⁶. I den samme ånd tøvede jeg ikke med at sige til Australiens oprindelige folk: "I behøver ikke splittes op i to dele ... Jesus kalder jer til at modtage hans ord og hans værdier i jeres egen kultur"³⁷. Fordi troens indhold i selve sit væsen er bestemt for hele menneskeheden, må det oversættes til alle kulturer. Ja, det element, der er afgørende for fællesskab i sandhed, er sandhedens betydning. Sandhedens udtryk kan antage forskellige former. Fornyelsen af disse udtryksformer bliver nødvendig, for at evangeliets budskab i dets uforanderlig betydning kan gives videre til mennesker i vore dage. ³⁸

"En sådan fornyelse er derfor af største betydning for økumenismen"³⁹. Og ikke kun fornyelse af den måde, hvorpå troen udtrykkes, men også af troens eget liv. Man kan derfor spørge: hvem har ansvar for at gøre dette? På dette spørgsmål svarer konciliet tydeligt: "Omsorgen for enhedens genoprettelse deles af hele Kirken, både lægfolk og hyrder, og hver enkelt berøres af den efter evne både i det daglige kristne liv og i den teologiske eller historiske forskning"⁴⁰.

20. Alt dette er uhyre vigtigt og af fundamental betydning for økumenisk aktivitet. Det er således absolut klart, at økumenismen, den bevægelse, der arbejder for kristen enhed, ikke bare er en

slags "appendiks", der tilføjes til Kirkens traditionelle aktivitet. Økumenismen er derimod en organisk del af dens liv og arbejde, og må følgelig præge alt, hvad den er og gør; den må være ligesom den frugt, der bæres af et sundt og frodigt træ, der vokser til sin fulde højde.

Dette er, hvad pave Johannes XXIII mente om Kirkens enhed, og den måde, hvorpå han betragtede fuld kristen enhed. Hvad angår andre kirker og den store kristne familie, sagde han: "Det, der forener os, er langt stærkere end det, der adskiller os". Det andet Vatikankoncil for sin del formåner alle troende til at "huske, at jo renere de prøver at leve i overensstemmelse med evangeliet, jo bedre vil de også fremme, ja, udøve de kristnes indbyrdes enhed. Jo stærkere fællesskab, de har med Faderen, Ordet og Ånden, jo inderligere vil de også kunne styrke den gensidige broderånd"⁴¹.

Bønnens forrang

21. "Hjertets omvendelse og et liv i hellighed er sammen med de private og offentlige bønner for de kristnes enhed i sandhed ligesom sjælen i hele den økumeniske bevægelse og kan med rette kaldes den "åndelige økumenisme"⁴².

Vi går frem ad den vej, der fører til hjerternes omvendelse, ledet af kærlighed, der er rettet mod Gud og på samme tid mod alle vore brødre og søstre, også dem, der ikke er i fuldt fællesskab med os. Kærlighed vækker ønsket om enhed, selv hos dem, der aldrig har været klar over nødvendigheden deraf. Kærlighed skaber fællesskab mellem enkelte mennesker og grupper. Hvis vi elsker hinanden, stræber vi efter at uddybe vort fællesskab og gøre det fuldkomment. Kærlighed gives til Gud som den fuldkomne kilde til fællesskab - Faderens, Sønnens og Helligåndens enhed - så at vi fra den kilde kan få kraft til at skabe fællesskab mellem enkelte mennesker og grupper eller til at genoprette det mellem kristne, der endnu er adskilte. Kærlighed er den mægtige understrøm, som giver liv og tilfører bevægelsen mod enhed kraft.

Denne kærlighed finder sit mest fuldkomne udtryk i fælles bøn. Når brødre og søstre, der ikke er i fuldt fællesskab med hinanden, samles for at bede, så beskriver Det andet Vatikankoncil deres bøn som hele den økumeniske bevægelses sjæl. Denne bøn er "et særlig effektivt middel til at opnå enhedens nådegave", "et ægte udtryk for de bånd, som stadig knytter katolikkerne til deres adskilte brødre"⁴³. Selv når der ikke bedes specielt for kristen enhed, men for andre intentioner som f.eks. fred, bliver bønnen faktisk et udtryk for og en bekræftelse af enhed. Kristnes fælles bøn er en opfordring til Kristus selv om at gæste det fællesskab, som påkalder ham. "Hvor to eller tre er forsamlet i mit navn, dér er jeg midt iblandt dem" (Matt.18,20).

22. Når kristne beder sammen, synes enhedens mål at være nærmere. De kristnes lange historie,

der er karakteriseret af mange splittelser, synes endnu engang at konvergere, fordi den stræber¹² mod den enhedens kilde, som er Jesus Kristus. Han er "den samme i går og i dag og til evig tid" (Hebr. 13,8). I bønnens fællesskab er Kristus virkelig nærværende; han beder "i os", "med os" og "for os". Det er ham, der leder vor bøn i Trøster-Ånden, som han lovede og derpå skænkede sin Kirke i Nadversalen i Jerusalem, da han stiftede den i dens oprindelig enhed.

På den økumeniske vej til enhed indtager fælles bøn absolut ærespladsen, den gudfrygtige enhed af dem, der er samlet omkring Kristus selv. Hvis kristne trods deres splittelser kan blive mere og mere forenede omkring Kristus, vil de blive mere og mere klare over, hvor lidt der adskiller dem i sammenligning med det, der forener dem. Hvis de oftere og mere regelmæssigt mødes foran Kristus i bøn, vil de kunne få mod til at se deres adskillelsers pinagtige hele menneskelige virkelighed i øjnene, og de vil endnu engang genfinde sig selv i det Kirkens fællesskab, som Kristus bestandigt opbygger i Helligånden trods alle svagheder og menneskelige begrænsninger.

23. Endelig får fællesskab i bøn mennesker til at betragte kirke og kristendom på en ny måde. Det må ikke glemmes, at Herren faktisk bad til Faderen om, at hans disciple måtte være ét, for at deres enhed kunne vidne om hans sendelse, og verden ville tro, at Faderen havde sendt ham (sml. Joh. 17,21). Man kan sige, at den økumeniske bevægelse i en vis forstand er udsprunget af den negative erfaring hos enhver af dem, der, idet de forkyndte det ene evangelium, påberåbte sig deres egen kirke eller deres eget kirkelige fællesskab. Dette var en modsigelse, som ikke kunne undgå at blive bemærket af dem, der lyttede til budskabet om frelse og fandt, at denne kendsgerning var en hindring for at tage imod evangeliet. Desværre er denne alvorlige hindring endnu ikke overvundet. Det er sandt, at vi endnu ikke er i fuldt fællesskab. Og alligevel trods vore splittelser, er vi på vejen til fuld enhed, den enhed, der karakteriserede apostlenes kirke i dens begyndelse, og som vi oprigtigt søger. Vor fælles bøn, der er inspireret af tro, er et bevis derpå. I den bøn, samles vi i Kristi navn, han som er Én. Han er vor enhed.

Økumenisk bøn gavner den kristne mission og dens troværdighed. Den må således specielt være til stede i Kirkens liv og i enhver aktivitet, der sigter på at skabe kristen enhed. Det er, som om vi stadig er nødt til at gå tilbage til Nadversalen skærtorsdag, selv om vor fælles tilstedeværelse på det sted ikke vil være fuldkommen, før hindringerne for fuldt kirkeligt fællesskab er overvundet, og alle kristne kan samles til den fælles fejring af eukaristien. ⁴⁴

24. Det er en kilde til glæde at se, at de mange økumeniske møder næsten altid indeholder og faktisk når deres højdepunkt i bøn. Bedeugen for de kristnes enhed, der fejres i januar eller i nogle lande ved pinsetid, er blevet en udbredt og fast tradition. Men der er også mange andre lejligheder i årets løb, hvor kristne mødes til fælles bøn. I denne sammenhæng vil jeg gerne nævne den særlige erfaring med Pavens pilgrimsrejser til forskellige kirker i de forskellige kontinenter og lande i vore dages oikoumene. Jeg er meget bevidst om, at det var Det andet Vatikankoncil, der fik

Paven til at udøve sit apostolske embede på denne særlige måde. Og der kan siges mere endnu. Koncilet gjorde disse Pavens besøg til et særligt ansvar i udøvelsen af rollen som biskoppen af Rom til tjeneste for fællesskabet⁴⁵. Mine besøg har altid indbefattet et økumenisk møde og fælles bøn med vore brødre og søstre, der søger enhed i Kristus og i hans Kirke. Med dyb bevægelse mindes jeg, da jeg bad sammen med Primas for Det anglikanske Fællesskab i domkirken i Canterbury (29. maj 1982); i det pragtfulde bygningsværk så jeg "et talende vidnesbyrd både om vor fælles arvs mange år og om splittelsens sørgelige år, der fulgte efter"⁴⁶. Jeg kan heller ikke glemme de møder, der blev holdt i de skandinaviske og nordiske lande (1.-10. juni 1989), i Nord- og Sydamerika og i Afrika og i Kirkernes Verdensråds hovedkvarter (12. juni 1984), i den organisation der har til opgave at kalde sine medlemskirker og kirkelige fællesskaber "til det mål, der er fuld enhed i én tro og i ét eukaristisk fællesskab, udtrykt i gudsdyrkelse og fælles liv i Kristus"⁴⁷. Og hvordan skulle jeg nogensinde kunne glemme, da jeg deltog i den eukaristiske liturgi i Georgioskirken ved Det økumeniske Patriarkat (30. november 1979), og den gudstjeneste, der blev holdt i Peterskirken under min ærværdige broder, Patriark Dimitrios I's besøg i Rom (6. december 1987)? Ved den lejlighed fremsagde vi ved Konfessionalteret sammen den nikæno-konstantinopolitanske trosbekendelse i overensstemmelse med dens originale græske tekst. Det er vanskeligt med få ord at beskrive den unikke beskaffenhed af hver af disse lejligheder til bøn. På grund af de forskellige måder, hvorpå ethvert af disse møder var betinget af tidligere begivenheder, talte ethvert af dem til én på sin egen måde. De er alle blevet del af Kirkens erindring, så sandt som den ledes af Helligånden til at søge alle troendes fulde enhed i Kristus.

25. Det er ikke kun Paven, der er blevet en pilgrim. I de senere år har mange fremtrædende ledere af andre kirker og kirkelige fællesskaber besøgt mig i Rom, og jeg har kunnet forene mig med dem i bøn, både offentligt og privat. Jeg har allerede omtalt Patriark Dimitrios I's besøg. Nu vil jeg gerne minde om det bedemøde, der også blev holdt i Peterskirken i anledning af 600-årsdagen for helgenkåringen af den hellige Birgitta, hvor jeg fejrede vesper sammen med Sveriges og Finlands lutherske ærkebiskopper (5. oktober 1991). Dette er blot ét eksempel, for bevidstheden om pligten til at bede for enhed er blevet en integrerende del af Kirkens liv. Der er ingen vigtig eller betydningsfuld begivenhed, der ikke nyder godt af, at kristne mødes og beder sammen. Det er umuligt for mig at give en fuldstændig liste over sådanne møder, selv om hvert enkelt fortjener at nævnes. Herren har faktisk taget os ved hånden og leder os. Disse samtaler og disse bønner har allerede skrevet side efter side i "Enhedens Bog", en "bog", som vi stadig må vende tilbage til og læse igen for af den at få ny inspiration og nyt håb.

26. Bøn, bønnens fællesskab gør os i stand til altid på ny at opdage sandheden i de ord: "Én er jeres Fader" (Matt.23,9), Faderen - Abba - som Kristus selv, den enbårne søn, der er af samme væsen som Faderen, har påkaldt. Og igen "Én er jeres mester, og I er alle brødre" (Matt.23,8). "Økumenisk" bøn afslører denne fundamentale dimension af broderskab i Kristus, som døde for at samle Guds børn, der var spredt, så vi ved at blive "sønner og døtre i Sønnen" mere fuldstændigt

kan demonstrere både Guds faderværdigheds hemmelighedsfulde virkelighed og sandheden om den menneskelige natur, som alle og enhver har del i.

"Økumenisk" bøn, som brødres og søstres bøn, udtrykker alt dette. Netop fordi de er adskilte fra hinanden, mødes de i Kristus med så meget mere håb, idet de betror deres enheds og deres fællesskabs fremtid til ham. Her kan vi med rette anvende koncilets lære: "Herren Jesus går endda længere, når han beder Faderen om, "at alle må være ét... ligesom vi er ét" (Joh.17,21-22), for da åbner han perspektiver, som den menneskelige fornuft ikke kan fatte. Han antyder nemlig en lighed mellem de guddommelige personers enhed og den enhed, som knytter Guds børn sammen i sandhed og kærlighed"⁴⁸.

Den hjertets forandring, som er den væsentlige betingelse for enhver ægte stræben efter enhed, vokser frem af bøn, og dens virkeliggørelse ledes af bøn: "Det er nemlig ud fra et fornyet sind, en ægte selvfornægtelse og en spontan og favnende kærlighed, at længslen efter enhed springer frem og modnes. Derfor skal vi bønfalde Helligånden om en oprigtig uselviskhed, ydmyg og tålmodig tjenstvillighed, samt et broderligt og åbent sindelag over for andre"⁴⁹.

27. At bede for enhed er ikke noget, der er forbeholdt dem, der virkelig erfarer manglen på enhed blandt kristne. I den dybe personlige samtale, som enhver af os må føre med Herren i bøn, kan interessen for enhed ikke mangle. Kun på denne måde vil den interesse helt blive en del af vort livs virkelighed og af de forpligtelser, som vi har påtaget os derfor i Kirken. Det var for igen at bekræfte denne pligt, at jeg præsenterede de troende i den katolske kirke for et forbillede, som jeg finder mønsterværdigt, nemlig trappistinden søster Maria Gabriella af Enheden, som blev saligkåret 25. januar 1983⁵⁰. Søster Maria Gabriella viede på grund af sit kald til at leve afsondret fra verden sit liv til meditation og bøn centreret om det syttende kapitel i Johannesevangeliet og opofrede sit liv for kristen enhed. Dette er virkelig al bønns hjørneste: den totale og ubetingede opofrelse af ens liv til Faderen, gennem Sønnen i Helligånden. Søster Maria Gabriellas eksempel er lærerigt; det hjælper os til at forstå, at der ikke er særlige tider, situationer eller steder til bøn om enhed. Kristi bøn til Faderen er givet som et forbillede for enhver, altid og alle vegne.

Økumenisk dialog

28. Hvis bøn er "sjælen" i økumenisk fornyelse og i længslen efter enhed, er den grundlaget og støtten for alt det, koncilet definerer som "dialog". Denne definition er bestemt ikke uden forbindelse med vore dages personalistiske tankegang. Evne til "dialog" har sin rod i personens natur og værdighed. Filosofisk betragtet er denne indstilling forbundet med den kristne sandhed om mennesket, som koncilet udtrykker den: mennesket er faktisk "den eneste skabning på jorden, som Gud har villet for dens egen skyld", derfor kan det "ikke fuldt ud finde sig selv uden oprigtigt at

give sig til andre"⁵¹. Dialog er et uundgåeligt skridt på vejen til menneskelig selv-virkeliggørelse, både den enkeltes og ethvert menneskeligt fællesskabs selv-virkeliggørelse. Skønt begrebet "dialog" kunne synes at prioritere den kognitive dimension (dia-logos), implicerer al dialog en global, eksistentiel dimension. Den inddrager det menneskelige subjekt i dets helhed; dialog mellem fællesskaber inddrager på en særlig måde enhvers subjektivitet.

Denne sandhed om dialog, der blev så dybsindigt udtrykt af pave Paul VI i hans rundskrivelse *Ecclesiam Suam*⁵², blev også taget op af koncilet i dets lære og økumeniske aktivitet. Dialog er ikke blot en udveksling af tanker. Det er på en måde altid en "udveksling af gaver"⁵³.

29. Af denne grund betoner koncilets dekret om økumenisme også vigtigheden af "alle forsøg på at fjerne udtalelser, vurderinger og virksomheder, der giver udtryk for et syn på de adskilte brødre, som ikke svarer til retfærdigheden og sandheden, og som dermed vanskeliggør forholdet til dem"⁵⁴. Dekretet nærmer sig spørgsmålet fra den katolske kirkes standpunkt og henviser til de kriterier, som den må anvende i forhold til andre kristne. I alt dette er det imidlertid nødvendigt med en vekselvirkning. At følge disse kriterier er en forpligtelse for alle parter, der ønsker at indlede en dialog, og det er en forudgående betingelse for at påbegynde en sådan dialog. Det er nødvendigt at gå fra antagonisme og konflikt til en situation, hvor hver part anerkender den anden som en partner. Når der indledes en dialog, må enhver part hos den anden forudsætte et ønske om forsoning, for enhed i sandhed. For at dette skal ske, må enhver demonstration af indbyrdes uenighed forsvinde. Kun således vil dialogen kunne hjælpe til at overvinde splittelsen og føre os nærmere til enhed.

30. Man kan med en følelse af stor taknemlighed sige, at Det andet Vatikankoncil var en velsignet tid, hvor grundlaget for den katolske kirkes deltagelse i den økumeniske dialog blev lagt. Tilstedeværelsen af mange iagttagere fra forskellige kirker og kirkelige fællesskaber, deres stærke engagement i, hvad der skete på koncilet, de mange møder og den fælles bøn, som koncilet muliggjorde, hjalp også med til at skabe betingelserne for den indbyrdes dialog. Under koncilet erfarede repræsentanterne for andre kirker og kirkelige fællesskaber det verdensomspændende katolske episkopats og især Pavestolens villighed til indlade sig på dialog.

Dialogens lokale strukturer

31. Kirkens forpligtelse til økumenisk dialog er, som det har vist sig tydeligt siden koncilet, langt fra

kun at være Pavestolens ansvar også de enkelte lokal- eller delkirkers ansvar. Specielle kommissioner til fremme af den økumeniske ånd og økumenisk aktivitet er blevet nedsat af bispekonferencerne og af synoderne for de orientalske katolske kirker. Lignende hensigtsmæssige strukturer fungerer på bispedømmeplan. Disse initiativer er tegn på den katolske kirkes udbredte praktiske engagement for at anvende koncilets retningslinier for økumenisme: dette er et væsentligt aspekt af den økumeniske bevægelse⁵⁵. Dialogen er ikke kun blevet påbegyndt; den er blevet en fuldstændig nødvendighed, en af de ting, Kirken prioriterer meget højt. Som et resultat heraf er dialogens "metoder" blevet forbedrede, hvad der til gengæld har hjulpet dialogens ånd til at vokse. I denne sammenhæng må først og fremmest nævnes "den meningsudveksling mellem vel forberedte eksperter, som kan finde sted, når kristne fra forskellige kirkesamfund kommer sammen som troende mennesker og lader den enkelte give en mere indgående forklaring af sit eget kirkesamfunds lære og en nærmere præsentation af det"⁵⁶. Desuden er det nyttigt for alle troende at være bekendt med den metode, der gør dialog mulig.

32. Som koncilets erklæring om religionsfrihed slår fast, har ethvert menneske "pligt og følgelig ret til at søge sandheden på det religiøse område, for med de midler, som står til rådighed, at forme sin samvittighed, så den altid tilkendegiver, hvad der er godt og sandt. Menneskets søgen efter sandheden, både som enkeltindivid og som socialt væsen, fordrer en selvstændig orientering støttet på undervisning eller uddannelse, meningsudveksling eller dialog, hvorved man gør hverandre delagtige i den erkendte sandhed - eller den man tror at have fundet -, til gensidig hjælp på sandhedens vej. Men erkendelsen af sandheden må alligevel være fast og personlig"⁵⁷.

Økumenisk dialog er af væsentlig betydning: "Alle kan nemlig ved hjælp af en sådan dialog tilegne sig en mere sand opfattelse og en mere retfærdig vurdering af et andet kirkesamfunds liv og lære. Disse kirkesamfund når også frem til et nærmere samarbejde for at løse de opgaver til det fælles bedste, som den kristne samvittighed opfordrer til, og i den udstrækning dette lader sig gøre, finder de hinanden i en enstemmig bøn. Et sidste resultat bliver, at alle prøver deres egen troskab mod Kristi vilje med Kirken, og at de tager alvorligt fat på den påkrævede fornyelse og reform"⁵⁸.

Dialog som en samvittighedsransagelse

33. Efter koncilets opfattelse er økumenisk dialog præget af en fælles søgen efter sandhed, især med hensyn til Kirken. Faktisk former sandhed samvittigheder og leder bestræbelser for at fremme enhed. På samme tid kræver den, at kristnes samvittigheder og handlinger skal være inspirerede af og underordnet Kristi bøn om enhed. Der er et nært forhold mellem bøn og dialog. Dybere og mere bevidst bøn gør dialogen mere frugtbar. Hvis på den ene side dialog afhænger af bøn, så bliver i en anden forstand bøn også dialogens stadigt mere modne frugt.

34. Takket være den økumeniske dialog kan vi tale om en større modenhed i vor fælles bøn for hinanden. Dette er muligt, for så vidt som dialog også tjener til en samvittighedsransagelse. Hvordan kan vi i denne sammenhæng undlade at huske ordene fra Første Johannesbrev: "Hvis vi siger, at vi ikke har synd, fører vi os selv på vildspor, og sandheden er ikke i os. Hvis vi bekender vore synder, er han trofast og retfærdig, så han tilgiver os vore synder og renses os for al uretfærdighed" (1.Joh.1,8-9). Johannes går endda så vidt, så han hævder: "Hvis vi siger, at vi ikke har syndet, gør vi ham til en løgner, og hans ord er ikke i os". (1.Joh.1,10). En så radikal opfordring til at erkende vor situation som syndere burde også præge den ånd, som vi bringer med os til den økumeniske dialog. Hvis en sådan dialog ikke bliver til en samvittighedsransagelse, en slags "samvittighedens dialog", kan vi ikke regne med den forsikring, som Første Johannesbrev giver os: "Mine børn, dette skriver jeg til jer, for at I ikke skal synde. Men hvis nogen synder, har vi en talsmand hos Faderen, Jesus Kristus, den retfærdige; han er et sonoffer for vore synder og ikke blot for vore, men for hele verdens synder" (1.Joh.2,1-2). Alle verdens synder blev samlet op i Kristi frelsende offer, også de synder, der er begået mod Kirkens enhed; hyrdernes ikke mindre end de troende lægfolks. Selv efter de mange synder, som har bidraget til vore historiske splittelser, er kristen enhed mulig, forudsat at vi er ydmygt bevidste om nødvendigheden af vor omvendelse. Ikke blot personlige synder må tilgives og lades tilbage, men også sociale synder, hvad der vil sige selve de syndige "strukturer", der har bidraget til og stadigt kan bidrage til splittelse og til at øge splittelse.

35. Her hjælper koncilet os igen. Man kan sige, at hele dekretet om økumenisme er gennemtrængt af omvendelsens ånd⁵⁹. I dokumentet får den økumeniske dialog sit eget præg; den bliver en "omvendelsens dialog" og således med pave Paul VI's ord en "frelsens dialog"⁶⁰. Dialog kan ikke foregå kun på et horisontalt plan, kun indskrænket til møder, meningsudvekslinger eller til at dele de gaver, der er karakteristiske for ethvert fællesskab. Den har også en vertikal bevægelse, rettet mod den Ene, der som verdens Forløser og historiens Herre selv er vor forsoning. Det vertikale aspekt af dialogen ligger i, at vi i fællesskab og over for hinanden erkender, at vi er mennesker, der har syndet. Det er netop denne erkendelse, der i brødre og søstre, der lever i fællesskaber, der ikke er i fuldt indbyrdes fællesskab, skaber det indre rum, hvor Kristus, kilden til Kirkens enhed, kan virke effektivt med hele sin Ånds, Trøsterens kraft.

Dialog som en metode til at løse uoverensstemmelser

36. Dialogen er også et naturligt redskab til sammenligning af forskellige synspunkter og frem for

alt til at undersøge de uenigheder, der forhindrer fuldt fællesskab mellem kristne. Dekretet om økumenisme begynder med at beskrive de indstillinger hvorunder læremæssige diskussioner bør finde sted og siger, at "katolske teologer, som i troskab mod Kirkens lære i den økumeniske samtale ransager de guddommelige mysterier sammen med de adskilte brødre", bør "gå frem i sandfærdighed, kærlighed og ydmyghed"⁶¹.

Sandhedskærlighed er den dybeste dimension af enhver søgen efter fuldt fællesskab mellem kristne. Uden denne kærlighed ville det være umuligt at se de objektive teologiske, kulturelle, psykologiske og sociale vanskeligheder, der dukker op, når uenigheder undersøges, i øjnene. Denne dimension, der er indre og personlig, må være uløseligt forbundet med en kærlighedens og ydmyghedens ånd. Der må være kærlighed over for ens dialogpartner og ydmyghed med hensyn til den sandhed, der kommer for dagen, og som måske kræver en fornyet undersøgelse af udsagn og holdninger.

Med hensyn til de områder af uenighed, der studeres, kræver koncilet, at hele den katolske lære fremstilles tydeligt. Samtidig ønsker det, at den måde og det sprog, der forklarer den, ikke må være en hindring for vore brødre og søstre⁶². Det er absolut muligt at bekende sin tro og forklare dens lære på en måde, der er korrekt, fair og forståelig, og som samtidig tager hensyn til både den anden parts tankegang og aktuelle historiske erfaring.

Fuldt fællesskab må naturligvis komme i stand ved accept af hele den sandhed, som Helligånden indfører Kristi disciple i. Derfor skal alle former for reducering eller let "overensstemmelse" absolut undgås. Alvorlige problemer må løses, for bliver de ikke det, dukker de op på et andet tidspunkt enten i de samme vendinger eller i en anden forklædning.

37. Dekretet Unitatis Redintegratio anviser også et andet kriterium, der bør følges, for når katolikker fremstiller eller "sammenligner de forskellige læresætninger, bør de huske på, at der findes en vis rækkefølge, et vist "hierarki" af den katolske læres forskellige trossandheder, idet de ikke alle kan føres tilbage til den kristne tros fundament på samme måde. Således åbnes vejen for denne form for broderlig kappestrid om at anspore alle til en dybere forståelse og en klarere tilkendegivelse af Kristi uransagelige rigdomme"⁶³.

38. I dialogen støder man uundgåeligt på problemet med de forskellige formuleringer, hvormed læren udtrykkes i de forskellige kirker og kirkelige fællesskaber. Dette har mere end én konsekvens for det økumeniske arbejde.

For det første, med hensyn til læremæssige formuleringer, der adskiller sig fra dem, der normalt benyttes i det fællesskab, man hører til, er det absolut vigtigt at afgøre, hvorvidt de anvendte ord udtrykker det samme. Dette er blevet konstateret for eksempel i de nyere fælles erklæringer, der er blevet underskrevet af mine forgængere eller mig selv og af patriarker fra kirker, som der i

århundreder har været diskussioner om kristologien med.

Hvad formuleringen af de åbenbarede sandheder angår, udtaler erklæringen *Mysterium Ecclesiae*: "Skønt de sandheder, som det er Kirkens hensigt at lære gennem sine dogmatiske formuleringer, er forskellige fra en given epokes foranderlige begreber og kan udtrykkes uden dem, kan det ikke desto mindre undertiden hænde, at disse sandheder kan være formuleret af læreembedet med ord, der bærer spor af sådanne begreber. I betragtning heraf må det slås fast, at Kirkens læreembedes dogmatiske formuleringer fra begyndelsen af var egnede til at videregive åbenbaret sandhed, og at de, som de er, vedbliver med at være egnede til at videregive denne sandhed til dem, der tolker dem korrekt"⁶⁴.

Den økumeniske dialog, der tilskynder de involverede parter til at udspørge hinanden, til at forstå hinanden og til at forklare deres standpunkter for hinanden, muliggør i denne henseende forbløffende opdagelser. Intolerante polemikker og kontroverser har gjort det, der i virkeligheden var resultatet af to forskellige måder at betragte den samme virkelighed på, til uforenelige udsagn. Nu til dags er vi nødt til at finde formuleringer, der ved at opfatte virkeligheden i dens helhed, vil gøre os det muligt at nå ud over partiske læsemåder og udrydde forkerte tolkninger. ⁶⁵

En af økumenismens fordele er, at den hjælper kristne fællesskaber til at opdage sandhedens uudgrundelige rigdomme. Også her kan alt det, som Ånden virker i "andre", bidrage til at opbygge alle fællesskaber og på en vis måde belære dem om Kristi mysterium. Ægte økumenisme er en gave, der tjener sandheden.

39. Endelig stiller dialogen deltagerne over for virkelige og ægte uoverensstemmelser i trosanliggender. Først og fremmest må disse uoverensstemmelser ses i øjnene med en broderlig kærligheds ånd, med respekt for ens egen samvittighed og den anden parts samvittighed, med dyb ydmyghed og kærlighed til sandheden. Undersøgelsen af sådanne uoverensstemmelser har to vigtige referencepunkter: Den hellige Skrift og Kirkens store tradition. Katolikker hjælpes af Kirkens levende læreembede.

Praktisk samarbejde

40. Kristnes forhold til hinanden sigter ikke blot på indbyrdes kendskab, fælles bøn og dialog. Det forudsætter og kræver fra nu af enhver mulig form for praktisk samarbejde på alle planer: pastorale, kulturelle og sociale, så vel som vidnesbyrdet om evangeliets budskab⁶⁶.

"Et samarbejde mellem alle kristne giver de bånd, som allerede knytter dem til hinanden, et levende udtryk og bringer Kristi, Tjenerens, åsyn bedre frem i lyset"⁶⁷. Dette samarbejde, der bygger på vor fælles tro, er ikke blot fyldt med broderligt fællesskab, men er en åbenbaring af Kristus selv.

Desuden er økumenisk samarbejde en sand skole i økumenisme, en dynamisk vej til enhed. Enhed i handling fører til fuld enhed i tro: "Takket være et sådant samarbejde vil alle de, som tror på Kristus, lettere kunne indse, hvorledes de skal lære hinanden bedre at kende og få større agtelse for hinanden, og dermed forberedes vejen frem til de kristnes enhed"⁶⁸.

I verdens øjne bliver samarbejde mellem kristne en form for fælles kristent vidnesbyrd og et middel til evangelisering, der vil gavne alle, der deltager deri.

Det genopdagede broderskab

41. Hvad der er blevet sagt ovenfor om økumenisk dialog siden koncilets afslutning, inspirerer os til at takke den Sandhedens Ånd, som Kristus, Herren, lovede apostlene og Kirken (sml. Joh.14,26). Det er første gang i historien, at bestræbelser for kristen enhed har antaget så store proportioner og er blevet så udbredte. Dette er i sandhed en stor Guds gave, som fortjener al vor taknemlighed. Fra Kristi fylde modtager vi "nåde over nåde" (Joh.1,16). En forståelse af, hvor meget Gud allerede har givet os, er den betingelse, der gør os tilbøjelige til at modtage de gaver, som stadig er absolut nødvendige for at fuldende det økumeniske arbejde for enhed.

Et overblik over de sidste tredive år gør os det muligt bedre at værdsætte resultaterne af denne fælles omvendelse til evangeliet, som Guds Ånd har udført ved hjælp af den økumeniske bevægelse.

42. Det sker for eksempel, at kristne af én konfession helt i Bjergprædikenens ånd ikke længere betragter andre kristne som fjender eller fremmede, men som brødre og søstre. Og igen er der en tilbøjelighed i dag til at erstatte selve udtrykket adskilte brødre med udtryk, der lettere vækker bevidstheden om det dybe fællesskab - i forbindelse med at være døbt - som Ånden skaber trods historiske og kanoniske adskillelser. I dag taler vi om "andre kristne", "andre døbte" og "kristne fra andre fællesskaber". Retningslinier for anvendelsen af økumeniske principper og normer omtaler de fællesskaber, som disse kristne tilhører, som "kirker og kirkelige samfund, der ikke er i fuldt fællesskab med den katolske kirke"⁶⁹. Denne udvidelse af ordforrådet er betegnende for en vigtig holdningsændring. Der er en forøget bevidsthed om, at vi alle tilhører Kristus. Personligt har jeg mange gange kunnet konstatere det under de økumeniske gudstjenester, som er en vigtig del af mine apostolske besøg til forskellige dele af verden, og også i de møder og økumeniske

gudstjenester, der har fundet sted i Rom. Kristnes "universelle broderskab" er blevet en fast økumenisk overbevisning. Ved at lade fortidens ekskommunikationer gå i glemmebogen, hjælper fællesskaber, der engang var rivaler, nu i mange tilfælde hinanden: gudshuse udlånes somme tider, stipendier tilbydes til uddannelse af præster i de fællesskaber, der er dårligt stillet rent økonomisk, der rettes henvendelse til borgerlige myndigheder til bedste for andre kristne, som er uretfærdigt forfulgte; og det bevises, at den bagvaskelse, som andre grupper blev gjort til genstand for, er ubegrundet.

Kort sagt: Kristne har omvendt sig til en broderlig kærlighed, der omfatter alle Kristi disciple. Hvis det hænder, som et resultat af voldsomt politisk røre, at der viser sig en vis aggressivitet eller en hævngherrighed, arbejder de pågældende gruppers ledere for, at "Den nye Lovs" kærlige ånd får overhånd. Ulykkeligvis har denne ånd ikke været i stand til at ændre enhver situation, hvor der raser brutal konflikt. Under sådanne omstændigheder kræves der ofte, at de, der er økumenisk engagerede, træffer virkeligt heroiske valg.

Det er nødvendigt, hvad dette angår, at slå fast, at erkendelsen af, at vi er brødre og søstre, ikke er resultatet af en storsindet menneskekærlighed eller en vag familiefølelse. Den har sin rod i erkendelsen af, at dåben er én og den deraf følgende pligt til at lovprise Gud i hans gerning. Retningslinier for anvendelsen af økumeniske principper og normer udtrykker håbet om en gensidig officiel anerkendelse af dåben. [70](#) Dette er langt mere end en økumenisk høflighedshandling; det udgør en fundamental ecclesiologisk erklæring.

Det er rimeligt at minde om, at dåbens fundamentale rolle med at opbygge Kirken er blevet klart udtrykt også takket være multilaterale dialoger. [71](#)

Solidaritet i tjenesten for menneskeheden

43. Det hænder oftere og oftere, at kristne fællesskabers ledere sammen tager stilling i Kristi navn til vigtige problemer i forbindelse med menneskets kald og til frihed, retfærdighed, fred og verdens fremtid. På denne måde "kommunikerer" de i en eller anden af de opgaver, der udgør kristnes sendelse: på en realistisk måde at minde samfundet om Guds vilje, advare myndighederne og deres medborgere mod at tage skridt, der ville føre til, at der trampedes på menneskerettigheder. Det er klart, hvad erfaringen viser, at i nogle situationer gør kristnes forenede stemme mere indtryk end en enkelt stemme.

Det er heller ikke kun fællesskabernes ledere, der er gået sammen i arbejdet for enhed. Mange kristne fra alle fællesskaber er på grund af deres tro gået sammen i dristige projekter, der har til hensigt at forandre verden ved at indskærpe respekt for alles rettigheder og behov, især de fattiges, de ydmyges og de forsvarsløses. I min rundskrivelse *Sollicitudo Rei Socialis*, var det mig

en glæde at omtale dette samarbejde, idet jeg betonedede, at den katolske kirke ikke kan undlade at tage del i disse bestræbelser. ⁷² Kristne, der engang handlede uafhængigt af hinanden, er nu sammen engagerede i tjenesten for denne sag, for at Guds barmhjertighed kan sejre.

Denne måde at tænke og handle på er allerede evangeliets. Derfor har jeg, idet jeg gentager, hvad jeg skrev i min første rundskrivelse Redemptor Hominis, haft lejlighed "til at fastholde dette punkt og til at opmuntre enhver anstrengelse, der gøres i denne retning på alle planer, hvor vi møder vore andre kristne brødre".⁷³ Jeg har takket Gud "for, hvad han allerede har udrettet i andre kirker og kirkelige fællesskaber og gennem dem" så vel som gennem den katolske kirke. ⁷⁴ I dag ser jeg med tilfredshed, at det allerede meget store netværk af økumenisk samarbejde bestandigt vokser. Takket være Kirkernes Verdensråds indflydelse, er der opnået meget på dette område.

Komme hinanden nærmere gennem Guds ord og gennem gudstjenesten

44. Der er også gjort betydelige fremskridt i det økumeniske samarbejde på et andet område, nemlig hvad Guds ord angår. Jeg tænker først og fremmest på den betydning, økumeniske oversættelser af Biblen har for de forskellige sproggrupper. Efter Det andet Vatikankoncil's offentliggørelse af konstitutionen Dei verbum kunne den katolske kirke ikke undlade at hilse denne udvikling velkommen. ⁷⁵ Disse oversættelser, der er udført af eksperter, giver i almindelighed et solidt grundlag for alle Kristi disciples bøn og pastorale aktivitet. Enhver, der husker, hvor stærkt diskussioner om Skriften påvirkede splittelsen, især i Vesten, kan påskønne det betydningsfulde skridt fremad, som disse fælles oversættelser repræsenterer.

45. Svarende til den liturgiske fornyelse, der har fundet sted i den katolske kirke, har andre kirkelige fællesskaber bestræbt sig for at forny deres gudstjeneste. Nogle har på basis af en anbefaling, der blev udtrykt på det økumeniske plan, ⁷⁶ forladt deres vane med kun sjældent at fejre deres liturgi med Herrens nadver og har valgt at fejre den hver søndag. Desuden, hvis man sammenligner de periodiske liturgiske læsninger, der benyttes af forskellige af Vestens kristne fællesskaber, viser de sig i det væsentlige at være de samme. På det økumeniske plan⁷⁷ har der også været lagt særlig vægt på liturgien og liturgiske tegn (billeder, ikoner, liturgiske klæder, lys, røgelse, gester). Desuden er i teologiske skoler, hvor fremtidige præster uddannes, kurser i liturgiens historie og betydning begyndt at blive del af undervisningsplanen som resultat af et nyligt opdaget behov.

Disse ting er tegn på en konvergens med hensyn til forskellige aspekter af det sakramentale liv. Ganske vist er det på grund af uoverensstemmelser i trosanliggender endnu ikke muligt at fejre den samme eukaristiske liturgi i fællesskab. Og alligevel har vi et brændende ønske om at forenes i at fejre Herrens ene eukaristi, og dette ønske er allerede i sig selv en fælles lovprisning, en

eneste ydmyg bøn. Sammen taler vi til Faderen, og mere og mere gør vi det "med ét hjerte". Somme tider synes det, at vi er nærmere ved at være i stand til endelig at besegle dette "virkelige skønt endnu ikke fulde" fællesskab. Hvem kunne for et århundrede siden blot have forestillet sig noget sådant?

46. I denne forbindelse er det en kilde til glæde at se, at katolske præster i visse særlige tilfælde kan give eukaristiens, bodens og de syges salvelses sakramenter til kristne, der ikke er i fuldt fællesskab med den katolske kirke, men som inderligt ønsker at modtage disse sakramenter, af eget initiativ beder om dem og viser den tro, som den katolske kirke bekender med hensyn til disse sakramenter. Omvendt kan katolikker også i specielle tilfælde og under særlige omstændigheder bede om de samme sakramenter fra præster i kirker, hvor disse sakramenter er gyldige. Bestemmelserne for en sådan gensidig modtagelse er blevet fastlagt i specielle regler; for at fremme økumenismen, må disse regler respekteres. ⁷⁸

Anerkendelse af de gaver, der eksisterer blandt andre kristne

47. Dialogen udstrækker sig ikke kun til læremæssige spørgsmål, men engagerer hele personen; det er også en kærlighedens dialog. Det andet Vatikankoncil har udtalt, at katolikkerne skal "med glæde erkende og værdsætte de skatte, som stammer fra den fælles arv, og som findes hos vore adskilte brødre. Det er rigtigt og gavnligt at genkende Kristi rigdomme og et rigt moralsk liv hos dem, som vidner om Kristus, i nogle tilfælde ved at udgyde deres blod; Gud er nemlig altid vidunderlig i sine gerninger og værdig til vor lovprisning".⁷⁹

48. De indbyrdes forbindelser, som medlemmer af den katolske kirke har etableret med andre kristne siden koncilet, har gjort os i stand til at opdage, hvad Gud udvirker i andre kirkers og kirkelige fællesskabers medlemmer. Denne direkte kontakt på forskellige planer med præster og med medlemmerne af disse fællesskaber gør os opmærksomme på det vidnesbyrd, som andre kristne aflægger om Gud og om Kristus. Et stort nyt felt er således blevet åbnet for hele den økumeniske erfaring, og er på samme tid en stor udfordring i vor tid. Er det tyvende århundrede ikke en tid for store vidnesbyrd, der strækker sig "lige til at udgyde sit blod"? Og involverer dette vidnesbyrd ikke også de forskellige kirker og kirkelige fællesskaber, der har deres navn efter Kristus, den korsfæstede og opstandne?

Et sådant fælles vidnesbyrd om hellighed, som troskab mod den ene Herre, er en ekstraordinær økumenisk mulighed, der er rig på nåde. Det andet Vatikankoncil gør det klart, at elementer, der findes blandt andre kristne kan bidrage til katolikkens opbyggelse: "Vi skal heller ikke se bort fra, at alt det, som Helligåndens nåde virker i vore adskilte brødres hjerte, også kan bidrage til vor opbyggelse. Alt det, som virkelig er kristent, strider jo aldrig imod troens ægthed, men kan

tværtimod altid føre til en mere fuldkommen tilegnelse af Kristi og Kirkens mysterium".⁸⁰ Økumenisk dialog vil som en ægte frelses-dialog sikkert opmuntre denne proces, som allerede er godt begyndt, til at skride fremad til ægte og sandt fællesskab.

Fællesskabets vækst

49. Et værdifuldt resultat af kristnes indbyrdes kontakter og af den teologiske dialog, de tager del i, er fællesskabets vækst. Både kontakter og dialoger har gjort kristne bevidste om de tros-elementer, de er fælles om. Dette har hjulpet til yderligere at konsolidere deres engagement for at nå til fuld enhed. I alt dette vedbliver Det andet Vatikankoncil med at være en stærk kilde til tilskyndelse og orientering.

Den dogmatiske konstitution *Lumen Gentium* knytter sin lære om den katolske kirke til en anerkendelse af de frelsende elementer, der findes i andre kirker og kirkelige fællesskaber.⁸¹ Det drejer sig ikke om at blive bevidst om statiske elementer, der passivt findes i disse kirker og fællesskaber. Fordi de er elementer i Kristi Kirke, stræber de ifølge deres natur efter genoprettelse af enheden. Følgelig er bestræbelsen for kristen enhed ikke overladt til ens eget forgodtbefindende, men er en pligt, der vokser frem af det kristne fællesskab

På lignende vis begynder de bilaterale teologiske dialoger, der er foregået mellem de større kristne fællesskaber, med en konstatering af hvilken grad af fællesskab, der allerede eksisterer, for at fortsætte med at drøfte specielle områder, hvor der hersker uenighed. Herren har gjort det muligt for vore dages kristne at indskrænke antallet af spørgsmål, der traditionelt har været til debat.

Dialog med Østens kirker

50. Hvad dette angår, må det først med særlig taknemlighed mod det guddommelige forsyn konstateres, at vore forbindelser med Østens kirker, der var blevet svagere i århundredernes løb, blev styrket gennem Det andet Vatikankoncil. De observatører fra disse kirker, der sammen med repræsentanter for Vestens kirker og kirkelige fællesskaber var til stede ved koncilet, gav ved dette for den katolske kirke så højtidelige øjeblik udtryk for deres beredvillighed til at søge fællesskabet genoprettet.

Koncilet for sin del betragtede Østens kirker med objektiv og dyb hengivenhed, idet det fremhævede deres kirkelige natur og de virkelige fællesskabets bånd, der knyttede dem til den

katolske kirke. Dekretet om den katolske kirke og de kristnes enhed konstaterer: "Guds Kirke bygges op og vokser, når nadveren fejres i disse enkelte kirker". Og det tilføjer som en konsekvens heraf, at "fordi disse kirker, selv om de er adskilte, har de virkelige sakramenter, og særlig fordi de i kraft af den apostolske succession har præstedømmet og eukaristien", er de fremdeles knyttet til os med de stærkeste bånd. ⁸²

Når koncilet taler om Østens kirker, anerkender det deres store liturgiske og spirituelle tradition, det særlige i deres historiske udvikling, de kirkeordninger, der stammer fra de tidligste tider og er godkendte af kirkefædrene og økumeniske konciler, og deres særlige måde at udtrykke deres lære på. Koncilet konstaterede dette i overbevisningen om, at legitim forskellighed på ingen måde er i modstrid med Kirkens enhed, men snarere forøger dens glans og i høj grad bidrager til opfyldelsen af dens sendelse.

Det andet Vatikankoncil ønskede at basere dialogen på det fællesskab, der allerede eksisterer, og henlede opmærksomheden på Østens kirkers ædle virkelighed: "Derfor anmoder kirkemødet alle, men særlig dem, som ønsker at arbejde for genoprettelsen af det eftertragtede hele fællesskab mellem de orientalske kirker og den katolske, om at tage det største hensyn til og lære at vurdere de orientalske kirkers særegne oprindelse og udvikling ret og ligeledes den form for forbindelse, som før splittelsen gjaldt i forholdet mellem dem og Den romerske Stol".⁸³

51. Koncilets fremgangsmåde har vist sig frugtbar både for den stadige modning af broderlige forbindelser gennem kærlig dialog og for den læremæssige drøftelse inden for Den fælles internationale teologiske dialog mellem den katolske kirke og den ortodokse kirke. Den har ligeledes vist sig frugtbar for forbindelserne til de gammel-orientalske kirker.

Processen har været langsom og vanskelig, men en kilde til stor glæde, og den har været inspirerende, for den har ført til den gradvise genopdagelse af broderskab.

Genoptagelse af kontakter

52. Med hensyn til Roms kirke og Konstantinopels økumeniske patriarkat begyndte den lige omtalte proces takket være den indbyrdes åbenhed, der udvistes af paverne Johannes XXIII og Paul VI på den ene side og den økumeniske patriark Athenagoras og hans efterfølgere på den anden side. Den deraf resulterende ændring fik sit historiske udtryk i den kirkelige handling, hvorved mindet om de ekskommunikationer, som ni hundrede år tidligere, i 1054, var blevet symbolet på skismaet mellem Rom og Konstantinopel, "blev fjernet fra erindringen og fra Kirkens midte".⁸⁴ Den kirkelige handling, der var så fyldt af økumenisk betydning, fandt sted under koncilets sidste dage, den 7. december 1965. Koncilet afsluttedes således med en højtidelig

handling, der på samme tid var en sanering af historiske erindringer, en gensidig tilgivelse og en stadig forpligtelse til at stræbe efter enhed.

Denne gestus var forudgået af pave Paul VI's og patriark Athenagoras I's møde i Jerusalem i januar 1964 under pavens pilgrimsrejse til Det hellige Land. Samtidig havde pave Paul også lejlighed til at møde Benedictos, den ortodokse patriark af Jerusalem. Senere besøgte pave Paul patriark Athenagoras i Phanar (Istanbul), og i oktober samme år blev patriarken højtideligt modtaget i Rom. Disse af bøn fyldte møder planlagde nøje tilnærmelsens vej mellem Østens og Vestens kirker og til genoprettelsen af den enhed, de var fælles om i det første årtusind.

Efter pave Paul VI's død og pave Johannes Paul I's korte pontifikat, da biskoppen af Roms embede blev betroet mig, betragtede jeg det som en af mit pontifikats første pligter at forny den personlige kontakt med patriark Dimitrios I, der i mellemtiden havde efterfulgt patriark Athenagoras på Konstantinopels stol. Under mit besøg i Phanar 29. november 1979 kunne patriarken og jeg beslutte at begynde den teologiske dialog mellem den katolske kirke og alle de ortodokse kirker, der er i kanonisk fællesskab med Konstantinopels Stol. Hvad dette angår, kunne det synes vigtigt at tilføje, at på det tidspunkt var der allerede forberedelser i gang til sammenkaldelsen af et fremtidigt koncil for de ortodokse kirker. Deres stræben efter indbyrdes enighed bidrager til disse søsterkirkers liv og levedygtighed; dette er også betydningsfuldt i betragtning af den rolle, de er kaldede til at spille på vejen imod enhed. Den økumeniske patriark besluttede at gengælde mit besøg, og i december 1987 havde jeg den glæde at byde ham velkommen i Rom med inderlig kærlighed og med den højtidelighed, der tilkommer ham. Det er i forbindelse med denne kirkelige broderlighed, at vi bør nævne den skik, der nu har fundet sted i adskillige år, med i Rom at modtage en delegation fra Det økumeniske Patriarkat til festen for apostlene Peter og Paulus, ligesom skikken med at sende en delegation fra Den hellige Stol til Phanar til den højtidelige fejring af apostlen Andreas.

53. Blandt andet tillader disse regelmæssige kontakter en direkte informations- og meningsudveksling med henblik på at skabe broderlig koordinering. Desuden værner det at bede sammen os til på ny at leve side om side, og det hjælper os til at acceptere og omsætte Herrens vilje for hans Kirke i praksis.

På den vej, vi er gået siden Det andet Vatikankoncil, skal der i det mindste omtales to særlig effektive begivenheder af stor økumenisk betydning for forbindelserne mellem Øst og Vest. Den første af disse var jubilæet i 1984 for at mindes Cyrillus' og Methodius' evangeliserende aktivitet i det elvte århundrede, en lejlighed, der gjorde det muligt for mig at erklære slavernes apostle, disse troens herolde, til værnehelgener for Europa. I 1964 under koncilet havde pave Paul VI allerede erklæret den hellige Benedikt for Europas værnehelgen. At sidestille de to brødre fra Tessalonika med den store grundlægger af Vestens munkevæsen tjener indirekte til at belyse den dobbelte kirkelige og kulturelle tradition, der har vist sig så betydningsfuld for kristendommens to tusinde år, der kendetegner Europas historie. Som følge heraf er det værd igen at nævne, at Cyrillus og

Methodius kom fra deres tids byzantinske kirkes miljø på en tid, hvor denne kirke var i fællesskab med Rom. Ved at erklære dem som Europas værnehelgener sammen med Benedikt var det min hensigt ikke blot at fastslå den historiske sandhed om kristendom i Europa, men også at levere et vigtigt emne for dialogen mellem Øst og Vest, som har vakt så store forhåbninger efter konciliet. Ligesom i Benedikt kan Europa i Cyrillus og Methodius genopdage sine åndelige rødder. Nu, da det andet årtusind efter Kristi fødsel nærmer sig sin afslutning, må de sammen æres som vor fortids værnehelgener og som de helgener, Europas kirker og nationer betror deres fremtid til.

54. Den anden begivenhed, som jeg er glad for at minde om, er fejringen af tusindåret for Rus' dåb (988-1988). Den katolske kirke og specielt denne apostolske stol besluttede at deltage i fejringen af jubilæet og forsøgte at betone, at den dåb, som den hellige Wladimir modtog i Kijev, var en central begivenhed i verdens evangelisering. Østeuropas store slaviske nationer kan takke denne begivenhed for deres tro, ligesom de folkeslag, der lever på den anden side af Ural og så langt væk som i Alaska.

I dette perspektiv får et udtryk, som jeg tit har benyttet, sin dybeste mening: Kirken må ånde med begge sine lunger! I det første årtusind af kristendommens historie refererer dette udtryk primært til forholdet mellem Byzanz og Rom. Siden Rus' dåb har det en endnu videre anvendelse: evangeliseringen udbredtes til et meget større område, så at den nu omfatter hele Kirken. Hvis vi så husker, at den frelsende begivenhed, der fandt sted ved Dnjeprs bredder, går tilbage til en tid, da kirken i Østen og kirken i Vesten ikke var adskilte, forstår vi tydeligt, at den opfattelse af fuldt fællesskab, der skal søges, er den med enhed i legitim forskellighed. Dette er, hvad jeg stærkt forfægtede i min rundskrivelse *Slavorum Apostoli*⁸⁵ om Cyrillus og Methodius og i min apostolske skrivelse *Euntes in Mundum*⁸⁶, der er rettet til de troende i den katolske kirke til minde om tusindårsdagen for Kijev'er Rus' dåb.

Søsterkirker

55. I sit historiske overblik tænker koncilsdekretet *Unitatis Redintegratio* på den enhed, der trods alt erfarede i det første årtusind og i en vis forstand nu tjener som en slags model: "Det er med glæde, at dette kirkemøde ... bringer i alles erindring de særegne lokale kirker, som består i Orienten og blandt hvilke de patriarkalske kirker indtager den første rang: Af dem er der flere, som roser sig af deres apostolske oprindelse".⁸⁷ Kirkens vej begyndte i Jerusalem, og dens oprindelige udbredelse var centreret omkring Peter og De Elleve (sml. Ap.G.2,14). Kirkens strukturer i Østen og i Vesten udvikledes i forbindelse med den apostolske arv. Dens enhed gennem det første årtusind blev opretholdt inden for disse samme strukturer gennem biskopperne, apostlenes efterfølgere, i enhed med biskoppen af Rom. Hvis vi i dag ved slutningen af det andet årtusind

søger at genoprette fuldt fællesskab, er det den enhed, der var således struktureret, vi må betragte.

Dekretet om økumenisme fremhæver et andet karakteristisk aspekt, som man kan takke for, at alle delkirkerne forblev i enhed: de lagde "vægt på med omhu at bevare de broderlige bånd i troens og kærlighedens fællesskab, som bør eksistere mellem de lokale kirker som mellem søstre".⁸⁸

56. Efter Det andet Vatikankoncil og i lyset af den tidligere tradition er det igen blevet almindeligt at tale om delkirker eller lokalkirker, der er samlet omkring deres biskop som "søsterkirker". Et meget vigtigt skridt på vejen til fuldt fællesskab var også ophævelsen af de gensidige ekskommunikationer, der var en smertelig kirkeretlig og psykologisk forhindring på vejen mod fuldt fællesskab.

De enhedsstrukturer, der eksisterede inden adskillelsen, er en erfaringsarv, der leder vor fælles vej hen mod genoprettelsen af fuldt fællesskab. Naturligvis er Herren gennem det andet årtusind ikke ophørt med at skænke sin Kirke rigelige frugter af nåde og vækst. Ulykkeligvis berøvede den gradvise og gensidige fremmedgørelse mellem Østens og Vestens kirker dem imidlertid fordelene ved indbyrdes udvekslinger af gaver og samarbejde. Med Guds nåde må der gøres en stor indsats for mellem dem at genoprette det fulde fællesskab som kilden til så meget godt for Kristi Kirke. Denne indsats kræver al vor gode vilje, ydmyge bøn og et trofast samarbejde, der aldrig giver efter for mismod. Paulus beder os indstændigt: "Bær hinandens byrder" (Gal.6,2). Hvor passende og betydningsfuld er apostlens opfordring for os! Den traditionelle betegnelse "søsterkirker" bør altid ledsage os på denne vej.

57. I overensstemmelse med det håb, pave Paul VI gav udtryk for, er det vor erklærede hensigt sammen at genoprette fuld enhed i legitim forskellighed: "Gud har skænket os i tro at modtage, hvad apostlene så, forstod og forkyndte os: Ved dåben "er vi én i Kristus Jesus" (Gal.3,28). I kraft af den apostolske succession er vi forenede endnu mere ved præstedømmet og eukaristien. Ved at tage del i Guds gaver til hans Kirke er vi bragt i fællesskab med Faderen gennem Sønnen i Helligånden ... I enhver lokalkirke udspiller dette den guddommelige kærligheds mysterium sig, og netop dette er grundlaget for det traditionelle og meget smukke udtryk "søsterkirker", som lokalkirker holdt meget af at anvende om hinanden. (sml.dekretet Unitatis Redintegratio, 14). Gennem århundreder levede vi dette liv som "søsterkirker", og blev holdt sammen af økumeniske konciler, der vogtede troens skat mod al forvanskning. Og nu efter en lang adskillelisesperiode og indbyrdes misforståelser gør Herren os i stand til endnu engang at opdage, at vi er "søsterkirker", trods de hindringer, der engang blev rejst mellem os.⁸⁹ Når vi i dag på tærsklen til det tredje årtusind søger at genoprette fuldt fællesskab, for at fuldbyrde denne virkelighed, må vi arbejde derfor, og det er denne virkelighed, vi må henvise til.

Kontakten med denne vidunderlige tradition er meget frugtbar for Kirken. Det må ikke glemmes, "at Østens kirker fra begyndelsen af har ejet en skat, som Vestens kirke i stor udstrækning har øst af på det liturgiske, det åndelige og det juridiske område".⁹⁰

En del af denne "skat" er også de "rige åndelige traditioner, som munkevæsenet især er udtryk for. Helt fra de hellige kirkefædres lysende tidsalder har nemlig klostrenes åndelige liv haft en rig blomstring i Orienten, og det var derfra, det senere kom til Vesterlandet".⁹¹ Som jeg har haft lejlighed til at fremhæve i en af mine sidste apostolske skrivelser *Oriente Lumen*, har Østens kirker altid med storsindethed levet det engagement, som det monastiske liv vidner om, "begyndende med evangelisering, den største tjeneste som en kristen kan vise sin bror, fulgt op af mange andre former for åndelig og materiel hjælp. Det kan faktisk siges, at munkevæsenet i oldtiden - og på forskellige tider i de efterfølgende perioder - har været det foretrukne middel til folkeslagernes evangelisering".⁹²

Koncilet nøjes ikke med at betone de ligheds-elementer, der eksisterer mellem kirkerne i Østen og i Vesten. I overensstemmelse med den historiske sandhed tøver det ikke med at sige: "Det kan ikke forundre nogen, at visse aspekter ved det åbenbarede mysterium til tider er blevet bedre fattet og klarere fremstillet af den ene part end af den anden, og ofte er det rigtigt at sige, at disse forskellige teologiske formuleringer snarere udfylder hinanden, end at de står i et indbyrdes modsætningsforhold".⁹³ Fællesskabet bliver frugtbart, ved at kirkerne udveksler gaver, for så vidt de kompletterer hinanden.

58. Efter igen at have bekræftet et allerede eksisterende tros-fællesskab drog Det andet Vatikankoncil pastorale konsekvenser, der er nyttige for de troendes hverdagsliv og for at fremme enhedens ånd. På grund af de meget tætte sakramentale bånd mellem den katolske kirke og de ortodokse kirker har dekretet *Orientalium Ecclesiarum* udtalt: "Den pastorale praksis viser imidlertid, at en række personlige forhold kan og bør tages i betragtning, når det gælder de orientalske medkristne, tilfælde hvor Kirkens enhed ikke bliver krænket og alvorlige ulemper ikke foreligger, men hvor tværtimod sjælenes frelse og deres åndelige vel viser sig magtpåliggende. Den katolske kirke har derfor tidligere - og den gør det fremdeles - under hensyntagen til tidsbestemte, lokale eller personlige forhold anvendt en mindre streng fremgangsmåde og har tilbudt frelsesmidlerne og det fælles kristne kærligheds-vidnesbyrd til alle kristne, ved at tillade deres deltagelse i sakramenterne og andre hellige riter og ting".⁹⁴

I lyset af den erfaring, der er vundet i årene efter koncilet, er denne teologiske og pastorale indstilling blevet optaget i Den kanoniske Rets to codices.⁹⁵ Det er udtrykkeligt behandlet ud fra et pastoralt synspunkt i Retningslinier for anvendelsen af økumeniske principper og normer.⁹⁶

I en så vigtig og ømtålelig sag er det nødvendigt for hyrderne at undervise de troende omhyggeligt, idet de gør dem helt bevidste om grundene både til denne deltagelse i liturgisk gudstjeneste og om de forskellige regler, der gælder derfor.

Man må aldrig miste forståelsen for, hvad deltagelse i sakramenterne, især i den hellige eukaristi, implicerer.

Fremskridt i dialogen

59. Siden den blev oprettet i 1979, har Den fælles internationale kommission for den teologiske dialog mellem den katolske kirke og den ortodokse kirke arbejdet vedholdende med at rette sine undersøgelser mod de områder, der efter fælles overenskomst var besluttet med henblik på at genoprette fuldt fællesskab mellem de to kirker. Dette fællesskab, der bygger på enhed i troen, vil, idet det følger i oldkirkens og traditionens fodspor, finde sin fuldbyrdelse i den fælles fejring af den hellige eukaristi. I en positiv ånd og på basis af, hvad vi har til fælles, har den fælles kommission kunnet gøre væsentlige fremskridt, og som jeg var i stand til at erklære i enighed med min ærværdige broder, den økumeniske patriark hans hellighed Dimitrios I, har den konkluderet, "at den katolske kirke og den ortodokse kirke allerede sammen kan bekende den fælles tro på Kirkens mysterium og sammenhængen mellem tro og sakramenter".⁹⁷ Kommissionen har kunnet erkende, at "i vore kirker er apostolsk succession fundamental for Guds folks helliggørelse og enhed".⁹⁸ Dette er vigtige udgangspunkter for fortsættelsen af dialogen. Desuden udgør disse fælles erklæringer grundlaget for, at katolikker og ortodokse fra nu af kan aflægge et trofast og fælles vidnesbyrd i vor tid, så Herrens navn kan blive forkyndt og lovprist.

60. For kort tid siden tog den fælles internationale kommission et vigtigt skridt fremad med hensyn til det ømtålelige spørgsmål, om hvilken metode, der skal anvendes for at genoprette fuldt fællesskab mellem den katolske kirker og den ortodokse kirke, et spørgsmål, der har forbitret relationerne mellem katolikker og ortodokse. Kommissionen har lagt det læremæssige grundlag for en positiv løsning af dette problem på basis af læren om søsterkirker. Også her er det blevet klart, at den metode, der må benyttes for at nå til fuldt fællesskab, er sandhedens dialog, næret og opretholdt af kærlighedens dialog. En anerkendelse af de orientalske kirkers ret til at have deres egne organisatoriske strukturer og til at udføre deres eget apostolat så vel som disse kirkers aktuelle involvering i kærlighedens dialog og i den teologiske dialog, vil ikke blot fremme en sand og broderlig indbyrdes agtelse mellem ortodokse og katolikker, der lever i det samme område, men vil også styrke deres fælles engagement for at arbejde for enhed. ⁹⁹ Der er taget et skridt fremad. Engagementet må fortsætte. Allerede dette er tegn på, at spændinger formindskes, hvad der gør en søgen efter enhed mere frugtbar.

Med hensyn til de orientalske katolske kirker, der er i fællesskab med den katolske kirke, gav koncilet udtryk for sin højagtelse ved at sige, at: "det takker Gud for at mange orientalere ...

allerede som den katolske kirkes børn lever i fuldkomment fællesskab med dem af deres brødre, som tilhører den vesterlandske tradition".¹⁰⁰ De orientalske katolske kirker vil sikkert i den ånd, der præger dekretet om økumenisme, spille en konstruktiv rolle i kærlighedens dialog og i den teologiske dialog på både de lokale og på de internationale planer og således bidrage til indbyrdes forståelse og den vedvarende søgen efter enhed.¹⁰¹

61. I betragtning af alt dette ønsker den katolske kirke intet mindre end fuldt fællesskab mellem Øst og Vest. Den finder inspiration til dette i det første årtusinds erfaring. I den periode "afholdt udviklinger af forskellige erfaringer af kirkeligt liv ikke kristne fra gennem indbyrdes relationer fortsat at føle sikkert og vist, at de havde hjemme i enhver kirke, fordi lovprisningen af den ene Fader gennem Kristus i Helligånden steg op fra dem alle i en vidunderlig mangfoldighed af sprog og melodier; alle var samlede for at fejre eukaristien, centrum og forbillede for fællesskabet ikke blot med hensyn til spiritualitet og det moralske liv, men også for selve Kirkens struktur i de forskellige embeder og tjenester under ledelse af biskoppen, apostlenes efterfølger. De første konciler er et talende vidnesbyrd om denne vedvarende enhed i forskellighed".¹⁰² Hvordan kan enheden genoprettes efter næsten to tusind år? Dette er den store opgave, som den katolske kirke må løse, en opgave, der lige så meget påhviler den ortodokse kirke. Derfor kan man forstå den vedvarende betydning af en dialog, der er ledet af Helligåndens lys og kraft.

Forbindelser med Østens gamle kirker

62. I perioden efter Det andet Vatikankoncil har den katolske kirke også på forskellige måder og med større eller mindre fart genoprettet gamle broderlige relationer med Østens gamle kirker, der afviste de dogmatiske formuleringer på koncilerne i Efesus og i Kalcedon. Alle disse kirker sendte officielle observatører til Det andet Vatikankoncil; deres patriarker har bæret os med deres besøg, og biskoppen af Rom har kunne tale med dem som med brødre, der efter lang tid igen mødes med glæde.

Genoptagelsen af broderlige relationer med Østens gamle kirker vidner om den kristne tro i situationer, der ofte er fjendtlige og tragiske. Dette er et konkret tegn på, hvordan vi er forenede i Kristus, trods historiske, politiske, sociale og kulturelle barrierer. Og netop i forbindelse med kristologien har vi været i stand til at forene os med patriarkerne fra nogle af disse kirker ved at bekende vor fælles tro på Jesus Kristus, sand Gud og sandt menneske. Pave Paul VI, som vi mindes i ærbødighed, underskrev erklæringer med dette resultat med hans hellighed Shenouda III, den koptiske ortodokse pave og patriark,¹⁰³ og med hans salighed Jacoub III, den syriske patriark af Antiokia.¹⁰⁴ Jeg har selv kunnet bekræfte denne kristologiske overensstemmelse og benytte den til udviklingen af dialogen med pave Shenouda¹⁰⁵ og til samarbejdet med den syriske

patriark af Antiokia, Mor Ignatius Zakka I Iwas¹⁰⁶.

Da den ærværdige patriark af den etiopiske kirke, Abuna Paulos, aflagde mig et besøg i Rom 11. juni 1993, fremhævede vi begge det dybe fællesskab, der eksisterer mellem vore to kirker: "Vi deler den tro, der er videregivet af apostlene, og også de samme sakramenter og det samme embede, der har sin rod i den apostolske succession ... I dag kan vi desuden hævde, at vi har den samme tro på Kristus, skønt denne tro i lang tid havde været en kilde til adskillelse mellem os".¹⁰⁷

For kort tid siden har Herren forundt mig den store glæde at underskrive en fælles kristologisk erklæring sammen med den assyriske patriark af Orienten, hans hellighed Mar Dinka IV, som i den anledning besøgte mig i Rom i november 1994. Under hensyntagen til de forskellige teologiske formuleringer var vi i stand til sammen at bekende den sande tro på Kristus. ¹⁰⁸ Jeg vil udtrykke min glæde over alt dette med Jomfru Marias ord: "Min sjæl ophøjer Herren" (Luk.1,46).

63. Økumeniske kontakter har således muliggjort væsentlige afklaringer med hensyn til de traditionelle kristologiske uoverensstemmelser i en sådan grad, så vi sammen har kunnet bekende den tro, vi er fælles om. Endnu engang må det siges, at denne vigtige indsats faktisk er frugten af teologisk forskning og broderlig dialog. Det er en opmuntring for os, for det viser, at den vej, vi fulgte, er den rigtige, og at vi med rimelighed tør håbe sammen at finde løsninger på mange andre stridsspørgsmål.

Dialog med andre kirker og kirkelige fællesskaber i Vesten

64. I sin store plan for genoprettelsen af enhed blandt alle kristne taler dekretet om økumenisme også om forholdene til kirkerne og de kirkelige fællesskaber i Vesten. I ønsket om at skabe et klima med kristen broderlighed og dialog placerer koncilet sine retningslinier i sammenhæng med to generelle overvejelser: den ene af historisk og psykologisk art og den anden af teologisk og læremæssig art: På den ene side hævder dekretet: "De kirker og kirkelige sammenslutninger, som blev adskilt fra den romerske apostolske stol enten under de meget alvorlige uroligheder, som begyndte i Vesterlandene allerede i middelalderen, eller også på et senere tidspunkt, er knyttet til den katolske kirke med særlige slægtskabsbånd på grund af en århundreder lang deltagelse i en fælles kristenhed, indbefattet det kirkelige fællesskab".¹⁰⁹ På den anden side siger det lige så realistisk: "Det må alligevel erkendes, at der findes modsætninger af stor vigtighed mellem disse kirkesamfund og den katolske kirke, ikke bare af historisk, sociologisk, psykologisk og kulturel art, men også og først og fremmest i tolkningen af den åbenbarede sandhed".¹¹⁰

65. Fælles rødder og ensartede omend anderledes overvejelser har ledet udviklingen i Vesten af den katolske kirke og af de kirkelige fællesskaber, der har deres oprindelse i Reformationen. Som følge heraf er de fælles om et "vesterlandsk" særpræg. Deres forskelligheder udelukker, som det er påvist, selv om de er betydningsfulde, derfor ikke indbyrdes vekselvirkning, og at de gensidigt supplerer hinanden

Den økumeniske bevægelse begyndte egentlig inden for Reformationens kirker og kirkelige fællesskaber. Omtrent samtidigt, i januar 1920, gav Det økumeniske Patriarkat udtryk for håbet, om at der kunne skabes en eller anden form for samarbejde mellem de kristne fællesskaber. Denne kendsgerning viser, at betydningen af kulturel baggrund ikke er den afgørende faktor. Det, der er væsentligt, er spørgsmålet om tro. Kristi, vor eneste Herres og Mesters bøn taler på samme måde til enhver både i Østen og i Vesten. Denne bøn bliver til en befaling om at lægge vore splittelser bag os for at søge og genoprette enhed som et resultat også af de bitre erfaringer af selve splittelsen.

66. Det andet Vatikankoncil forsøgte ikke på at give en "beskrivelse" af den efter-reformatriske kristenhed, fordi disse kirker og kirkelige fællesskaber afviger "betragteligt ikke bare fra os, men også mellem sig selv indbyrdes på grund af uligheden i oprindelse, lære og fromhedsliv".¹¹¹ Desuden bemærker dekretet, at den økumeniske bevægelse og ønsket om fred med den katolske kirke endnu ikke har fået indpas overalt. ¹¹² Trods disse omstændigheder opfordrer koncilet alligevel til dialog.

Koncilsdekretet forsøger at "fremlægge visse punkter, som kan og bør blive grundlaget for og tilskyndelsen til denne dialog".¹¹³

"Vore tanker vender sig allerførst til de kristne, som bekender Jesus Kristus som Gud og Herre og som den eneste mellemmand mellem Gud og menneskene, til ære for den ene Gud: Fader, Søn og Helligånd".¹¹⁴

Disse brødre og søstre arbejder for kærlighed til og ærbødighed for Den hellige Skrift: "Idet de påkalder Helligånden søger de selv i Den hellige Skrift Gud som den, der taler til dem i Kristus, forudsagt af profeterne, Guds Ord, som blev kød for vor skyld. I Skriften betragter de Kristi liv og det, som den guddommelige Mester har lært og opfyldt til menneskenes frelse, i første række mysteriet om hans død og opstandelse ... [og de] bekender Bibelens guddommelige autoritet".¹¹⁵

Imidlertid har de "en anden opfattelse end vi ... om forholdet mellem Skriften og Kirken. For i Kirken skal ifølge den katolske tro, et autentisk læreembede udøve en speciel funktion ved at fremlægge og forkynde Guds skrevne ord".¹¹⁶ Men alligevel udgør Den hellige Skrift i selve [den økumeniske] samtale et udvalgt redskab i Guds mægtige hånd for at opnå den enhed, som Frelseren lægger frem for alle mennesker. ¹¹⁷

Desuden repræsenterer dåbens sakramente, som vi er fælles om, "et mægtigt sakramentalt enhedsbånd mellem alle dem, som er blevet genfødt i den".¹¹⁸ De teologiske, pastorale og økumeniske implikationer af vor fælles dåb er mange og betydningsfulde. Skønt dette sakramente i sig selv "bare er en begyndelse og en indledning, som helt er rettet mod fuldkommengørelsen af livet i Kristus ... er dåben rettet mod den fulde trosbekendelse, den fuldkomne indlemmelse i frelsens institution, sådan som Kristus selv har villet den, og endelig til en fuldstændig integrering i nadverfællesskabet".¹¹⁹

67. Læremæssige og historiske uenigheder opstod i reformationstiden med hensyn til Kirken, sakramenterne og det ordinerede embede. Koncilet kræver derfor, at "læren om nadveren ligesom de øvrige sakramenter, gudstjenesten og de kirkelige embeder bliver genstand for samtale".¹²⁰

Idet dekretet Unitatis Redintegratio påpeger, at de efter-reformatoriske fællesskaber "mangler den fulde enhed med os, som skulle følge af dåben", bemærker det, at de "især af mangel på sakramental præstevielser ikke har bevaret det eukaristiske mysteriums oprindelige og hele indhold", og alligevel, "når de i nadveren mindes Herrens død og opstandelse, bekender de, at livet i forening med Kristus her kommer til udtryk, og de venter hans komme i herlighed".¹²¹

68. Dekretet ser ikke bort fra det åndelige liv og dets moralske konsekvenser. "Den kristne livsførelse hos disse vore brødre næres af troen på Kristus, den styrkes ved dåbens nåde og modtagelsen af Guds ord. Den viser sig også i den personlige bøn, bibellæsningen, det kristne familieliv, menighedens gudstjenesteliv til Guds pris. I enkelte tilfælde bevarer for øvrigt deres gudstjeneste tydelige elementer af den fælles ældre liturgi".¹²²

Desuden indskrænker koncilsdokumentet sig heller ikke til disse åndelige, moralske og kulturelle aspekter, men udstrækker sin anerkendelse også til den stærke retfærdighedssans og den oprigtige næstekærlighed, der findes hos disse brødre og søstre. Det ignorerer heller ikke deres bestræbelser for at gøre de sociale forhold mere menneskelige og for at skabe fred. Alt dette er resultat af et oprigtigt ønske om at være trofaste mod Kristi ord som kilden til kristent liv.

Teksten rejser således en række spørgsmål, som på det etiske og moralske område bliver mere og mere påtrængende i vor tid. "Selv om mange blandt de kristne i moralske spørgsmål ikke tolker evangeliet på samme måde som katolikkerne".¹²³ På dette store område er der rigelig plads til dialogen om moralske principper og deres implikationer.

69. Det håb og den indbydelse, som Det andet Vatikankoncil gav udtryk for, er blevet omsat i handling, og lidt efter lidt er bilaterale teologiske dialoger sat i gang med de forskellige verdensomspændende kirker og kristne fællesskaber.

Hvad desuden den multilaterale dialog angår, begyndte så tidligt som i 1964 processen med at oprette en "fælles arbejdsgruppe" med Kirkernes Verdensråd, og siden 1968 er katolske teologer blevet optaget som fuldgældige medlemmer af Verdensrådets teologiske afdeling, kommissionen for Tro og Kirkeforfatning.

Denne dialog har været og er stadig frugtbar og lovende. De emner, der er foreslået af koncilsdekretet, er der allerede taget fat på eller vil der blive taget fat på i den nærmeste fremtid. De forskellige bilaterale dialoger, der er foregået med en begejstring, der fortjener at blive rost af alle, der er interesserede i økumenisme, har været koncentreret om stridsspørgsmål som dåben, eukaristien, det ordinerede præsteembede, Kirkens sakramentale karakter og autoritet og den apostolske succession. Som resultat heraf er uventede muligheder for at løse disse spørgsmål dukket op, mens det på samme tid er blevet klart, at visse spørgsmål må studeres mere indgående.

70. Den vanskelige og ømtålelige undersøgelse, som inddrager spørgsmål om tro og respekt for ens egen samvittighed, ledsages og støttes af den katolske kirkes og andre kirkers og kirkelige fællesskabers bøn. Den bøn om enhed, som allerede er så dybt rodfæstet i og udbredt gennem hele Kirkens legeme, viser, at kristne absolut ser betydningen af økumenismen. Netop fordi en stræben efter fuld enhed kræver, at troende udspejler hinanden med hensyn til deres tro på den ene Herre, er bøn kilden til oplysning om den sandhed, der må accepteres i sin helhed.

Desuden bliver denne stræben efter enhed langt fra at være begrænset til en gruppe specialister, udstrakt til alle de døbt. Enhver kan uafhængigt af sin rolle i Kirken eller sin uddannelse yde et værdifuldt bidrag på en skjult og grundig måde.

Kirkelige forbindelser

71. Vi må også takke det guddommelige forsyn for alle de tildragelser, der vidner om fremskridt på enhedens vej. Foruden den teologiske dialog bør andre former for møder, fælles bøn og praktisk samarbejde nævnes. Pave Paul VI støttede denne proces ved sit besøg i Kirkernes Verdensråds hovedkvarter i Genève 10. juni 1969 og ved sine møder med repræsentanter for forskellige kirker og kirkelige fællesskaber. Sådanne kontakter hjælper meget til at forbedre det indbyrdes kendskab og til at forøge kristen broderlighed.

Under sit meget korte pontifikat gav pave Johannes Paul I udtryk for, at han ønskede at fortsætte på denne vej. ¹²⁴ Herren har givet mig mulighed for at fortsætte dette arbejde. Foruden vigtige økumeniske møder, der er blevet afholdt i Rom, er en betydelig del af mine pastorale besøg regelmæssigt viet til at fremme kristen enhed. Nogle af mine rejser har en præcis økumenisk

"prioritet", især i lande, hvor de katolske menigheder udgør en minoritet i forhold til de efter-reformatoriske menigheder, eller hvor disse sidste i et bestemt samfund repræsenterer en betydelig del af dem, der tror på Kristus.

72. Dette gælder især for de europæiske lande, hvor disse splittelser først viste sig, og for Nordamerika. Hvad dette angår, vil jeg uden at forklejne de andre besøg især nævne dem i Europa, der førte mig to gange til Tyskland, i november 1980 og i maj-april 1987; til Storbritannien (England, Skotland og Wales) i maj-juni 1982; til Svejts i juni 1984 og til de skandinaviske og de nordiske lande (Finland, Sverige, Norge, Danmark Island) i juni 1989. I en atmosfære, der var præget af glæde, indbyrdes respekt, kristen solidaritet og bøn, mødte jeg så mange brødre og søstre, der alle er stærkt engagerede i at være trofaste mod evangeliet. At se alt dette har for mig været en kilde til stor opmuntring. Vi erfarede Herrens nærvær blandt os.

I denne sammenhæng vil jeg gerne nævne en tilkendegivelse, dikteret af broderlig kærlighed og kendetegnet af dyb tros-klarhed, der gjorde et stort indtryk på mig. Jeg taler om de eukaristi-fejringer, som jeg forestod i Finland og Sverige under min rejse til de skandinaviske og de nordiske lande. Ved kommunionen kom de lutherske biskopper frem til celebranten. De ønskede ved en aftalt gestus at vise deres længsel efter den tid, hvor vi, katolikker og lutheranere, vil kunne deltage i den samme eukaristi, og de ønskede at modtage celebrantens velsignelse. Den samme så betydningsfulde gestus blev gentaget i Rom ved den messe, jeg 6. oktober 1991 forestod på Piazza Farnese i anledning af 600-årsdagen for helgenkåringen af den hellige Birgitta.

Jeg har oplevet lignede følelser også på den anden side af Atlanten: i Canada, i september 1984, og især i september 1987 i USA, hvor man mærkede en stor økumenisk åbenhed. Dette var tilfældet, for blot at give ét eksempel, ved det økumeniske møde i Columbia, South Carolina 11. september 1987. Selve den kendsgerning, at sådanne møder mellem paven og disse brødre og søstre, hvis kirker og kirkelige fællesskaber udspringer fra Reformationen, finder sted regelmæssigt, er vigtig i sig selv. Jeg er dybt taknemlig for den hjertevarme modtagelse, jeg fik både fra lederne af de forskellige fællesskaber og fra fællesskaberne som helhed. Ud fra denne synsvinkel betragter jeg den økumeniske ordets gudstjeneste, der blev holdt i Columbia om temaet familien, som betydningsfuld.

73. Det er også en kilde til stor glæde at se, hvordan der i den efter-konciliære periode og i de lokale kirker iværksættes mange programmer og aktiviteter til bedste for kristen enhed, programmer og aktiviteter, der har en stimulerende virkning på bispekonferencers, enkelte bispedømmers og sognes plan og på forskellige kirkelige organisationers og bevægelers plan.

Virkeliggørelsen af samarbejde

74. "Ikke enhver, som siger: Herre, Herre! til mig, skal komme ind i Himmeriget, men kun den, der gør min himmelske faders vilje" (Matt.7,21). Intentionernes og princip-erklæringernes pålidelighed og oprigtighed bevises af deres anvendelse i det virkelige liv. Koncilsdekretet om økumenisme bemærker, at blandt andre kristne bærer troen på Kristus "frugt i lovprisning og taksigelse for de modtagne nådegaver. Dertil kommer en stærk retfærdighedssans og en oprigtig kærlighed til næsten".¹²⁵

Det, der her lige er blevet skitseret, er frugtbar grund ikke blot for dialog, men også for praktisk samarbejde: "Denne virksomme tro har også frembragt en hel række institutioner, som skal afhjælpe den åndelige og materielle nød, opdrage ungdommen, give folk mere menneskelige samfundsvilkår og sikre freden i verden".¹²⁶

Det sociale og kulturelle liv giver rige muligheder for økumenisk samarbejde. Oftere og oftere arbejder kristne sammen for at forsvare menneskers værdighed, for at skabe fred, for at anvende evangeliet på samfundslivet, for at bringe den kristne ånd ind i videnskabens og kunstens verden. De finder mere og mere sammen i deres bestræbelser for at møde vor tids lidelser og behov: sult, naturkatastrofer og social uretfærdighed.

75. For kristne er dette samarbejde, der inspireres af selve evangeliet, aldrig kun en humanitær handling. Grunden til det er Herrens ord: "For jeg var sulten, og I gav mig noget at spise" (Matt.25,35). Som jeg allerede har fremhævet, viser samarbejdet mellem kristne tydeligt hvilken grad af fællesskab, der allerede eksisterer blandt dem.¹²⁷

Over for verden har kristnes forenede handling i samfundet den tydelige værdi, at det er et fælles vidnesbyrd i Herrens navn. Det er også en form for forkyndelse, fordi det åbenbarer Kristi åsyn.

De læremæssige uoverensstemmelser, der stadig består, udøver en negativ indflydelse og sætter endda grænser for samarbejdet. Alligevel giver det tros-fællesskab, der allerede eksisterer mellem kristne, et solidt grundlag for deres fælles indsats ikke blot på det sociale område, men også i den religiøse sfære.

Et sådant samarbejde vil lette bestræbelsen efter enhed. Dekretet om økumenisme gjorde opmærksom på, at "takket være et sådant samarbejde vil alle, som tror på Kristus, lettere kunne indse, hvorledes de skal lære hinanden bedre at kende og få større agtelse for hinanden, og dermed forberedes vejen frem til de kristnes enhed".¹²⁸

76. Hvordan skulle jeg i denne sammenhæng kunne lade være med at omtale den økumeniske interesse for fred, der kommer til udtryk i stadig i flere og flere kristnes bøn og handling og med

en stadig voksende teologisk inspiration? Det kunne slet ikke være anderledes. Tror vi ikke på Jesus Kristus, Fredsfyrsten? Kristne bliver mere og mere forenede i deres afvisning af vold, af enhver form for vold, fra krige til social uretfærdighed.

Vi er kaldede til at gøre os stadig større anstrengelser, så at det må blive mere og mere tydeligt, at religiøse betragtninger ikke er den virkelige årsag til nuværende konflikter, skønt der desværre stadig er en risiko, for at religion bliver udnyttet til politiske og polemiske formål.

I 1986 i Assisi under Verdensdagen for bøn om fred bad kristne fra forskellige kirker og kirkelige fællesskaber med én røst til historiens Herre om fred i verden. Samme dag, på en anden, men tilsvarende måde bad jøder og repræsentanter for ikke-kristne religioner også for fred i et harmonisk udtryk for følelser, der gav genklang dybt i menneskets sjæl.

Jeg ønsker heller ikke at forbigå Bedeugen for fred i Europa, specielt på Balkan, som bragte mig tilbage til Frans af Assisis by som en pilgrim 9.-10. januar 1993, og Messen for fred på Balkan og specielt i Bosnien-Hercegovina, som jeg fejrede 23. januar 1994 i Peterskirken under Bedeugen for kristen enhed.

Når vi ser ud over verden, fyldes vore hjerter af glæde. For vi lægger mærke til, at kristne føler sig mere og mere udfordret af spørgsmålet om fred. De ser det i tæt sammenhæng med forkyndelsen af evangeliet og med Guds Riges komme.

Fortsætte og uddybe dialogen

77. Vi kan nu spørge, hvor lang vej vi endnu har igen, inden vi når til den velsignede dag, da vi er nået til fuld enhed i troen og sammen i fred kan fejre Herrens hellige eukaristi. Den større indbyrdes forståelse og den læremæssige konvergens, der allerede er opnået mellem os, og som er resulteret i et effektivt større fællesskab, kan ikke tilfredsstille samvittigheden hos kristne, som bekender at Kirken er én, hellig, katolsk og apostolsk. Det højeste mål for den økumeniske bevægelse er at genoprette fuld synlig enhed blandt alle de døbte.

I betragtning af dette mål er alle de hidtil nåede resultater, hvor lovende og positive de end er, kun et skridt på vejen.

78. I den økumeniske bevægelse er det ikke kun den katolske kirke og de ortodokse kirker, som holder fast ved denne krævende opfattelse af den enhed, der er villet af Gud. Denne indstilling til enheden udtrykkes også af andre. [129](#)

Økumenisme implicerer, at de kristne fællesskaber bør hjælpe hinanden, så der i dem eksisterer hele indholdet af og alle kravene fra "den arv, som blev overleveret af apostlene". [130](#) Uden dette vil

fuldt fællesskab aldrig være muligt. Den indbyrdes hjælp i denne søgen efter sandhed er en ophøjet form for evangelisk kærlighed.

Dokumenterne fra de mange internationale blandede kommissioner for dialog har udtrykt denne forpligtelse til at søge enhed. På basis af en vis fundamental læremæssig enhed, drøfter disse tekster dåb, eukaristi, embede og autoritet.

Fra denne basale, men partielle enhed må man nu gå videre frem mod den synlige enhed, der er nødvendig og tilstrækkelig, og som manifesterer sig på en virkelig og konkret måde, således at kirkerne reelt bliver et tegn på det fulde fællesskab i den ene, hellige, katolske og apostolske Kirke, hvad der vil give sig udtryk i den fælles fejring af eukaristien.

Vejen til den nødvendige og tilstrækkelige synlige enhed i den ene kirkes fællesskab, som er villet af Kristus, kræver fortsat tålmodige og modige bestræbelser. I denne proces må man ikke pålægge andre byrder, end hvad der er absolut nødvendigt (sml. Ap.G. 15,28).

79. Det er allerede muligt at bestemme de områder, der må studeres nøjere, inden der kan opnås en sand konsensus, hvad troen angår:

- 1) forholdet mellem Den hellige Skrift, som den højeste autoritet i trosanliggender, og den hellige tradition, som absolut nødvendig for tolkningen af Guds ord;
- 2) eukaristien som Kristi legemes og blods sakramente, et lovprisningsoffer til Faderen, mindet om Kristi offer og hans realpræsens og den helliggørende udgydelse af Helligånden;
- 3) ordinationen som et sakramente til det trefoldige embede: bispeembedet, præsteembedet og diakonembedet;
- 4) Kirkens læreembede, der er betroet til paven og biskopperne i fællesskab med ham, forstået som et ansvar og en myndighed, der udøves i Kristi navn for at docere og sikre troen;
- 5) Jomfru Maria, som Guds Moder og Kirkens ikon, den åndelige mor, der går i forbøn for Kristi disciple og for hele menneskeheden.

På denne modige vej imod enhed kræver troens klarhed og klogskab, at vi undgår både falsk irenisme og ligegyldighed over for Kirkens bestemmelser. ¹³¹ Modsat tilskynder den samme klarhed og klogskab os til at afvise et halvhjertet engagement for enhed og endnu mere en forudfattet modstand eller en defaultisme, der er tilbøjelig til at se negativt på alt.

At holde fast ved et syn på enhed, der tager hensyn til alle den åbenbarede sandheds krav, betyder ikke at bremse den økumeniske bevægelse. ¹³² Tværtimod, det betyder at forhindre den i at satse på tilsyneladende løsninger, der ikke ville føre til faste og solide resultater. ¹³³ Pligten til at

respektere sandheden er absolut. Er dette ikke evangeliets lov?

Modtagelsen af de allerede opnåede resultater

80. Mens dialogen fortsætter med nye emner eller udvikles på et dybere plan, ligger der en ny opgave foran os: den at tage imod de allerede opnåede resultater. De kan ikke blot forblive bilaterale kommissioners erklæringer, men må blive en fælles arvelod. For at dette skal ske, og for at fællesskabets bånd således styrkes, må der foretages en alvorlig undersøgelse, som på forskellige måder og med forskellige metoder og på forskellige ansvars-planer må inddrage hele Guds folk. Vi beskæftiger os faktisk med spørgsmål, der ofte er tros-anliggender og de kræver universel overensstemmelse, der strækker sig fra biskopperne til lægfolket, som alle har modtaget Helligåndens salvelse. ¹³⁴ Det er den samme Ånd, der bistår læreembedet og vækker sensus fidei.

For at opnå, at resultatet af dialogen skal blive modtaget, er det nødvendigt med en omfattende, nøjagtig og kritisk proces, der analyserer resultaterne og rigoristisk undersøger, om de stemmer overens med den trostradition, der er modtaget fra apostlene, og som er blevet levet i de troendes fællesskab samlet omkring deres biskop, deres retmæssige hyrde.

81. Denne proces, der må udføres med klogskab og i troens ånd, vil blive bistået af Helligånden. Hvis den skal have succes, må dens resultater offentliggøres på passende måder af kompetente personer. Hvad dette angår, er det bidrag, som teologer og teologiske fakulteter kaldes til at gøre ved at udøve deres karisme i Kirken, meget vigtigt. Det er også klart, at økumeniske kommissioner har meget specielle ansvar og opgaver i denne henseende.

Hele processen følges og opmuntres af biskopperne og Pavestolen. Kirkens læremyndighed har ansvar for at udtrykke en definitiv vurdering.

I alt dette er det til stor hjælp metodologisk at huske på forskellen mellem troens skat (depositum fidei) og den formulering, hvori den udtrykkes, sådan som pave Johannes XXIII anbefalede i sin åbningstale ved Det andet Vatikankoncil. ¹³⁵

Fortsætte åndelig økumenisme og vidne om hellighed

82. Det er forståeligt, at et alvorligt engagement for økumenisme er en stærk udfordring for de katolske troende. Ånden kalder dem til at foretage en alvorlig samvittighedsransagelse. Den katolske kirke må indlade sig på, hvad der kunne kaldes for en "indre omvendelse", som udgør det åndelige grundlag for økumenisme. I denne dialog, der finder sted over for Gud, må hver enkelt

erkende sine fejl, bekende sine synder og overgive sig i hænderne på ham, der er vor fortaler over for Faderen, Jesus Kristus.

Det er helt sikkert, at i denne indstilling med omvendelse til Faderens vilje og samtidig anger og absolut tillid til den forsonende kraft i den sandhed, som er Kristus, vil vi finde den styrke, der er nødvendig for at føre økumenismens lange og vanskelige pilgrimsvandring til en lykkelig afslutning. "Omvendelsens dialog" med Faderen må for hvert fællesskabs vedkommende med fuld accept af alt, hvad den kræver, være grundlaget for broderlige relationer, der vil være mere end en hjertelig forståelse eller ydre fredsommelighed. Den åndelige koinonia's bånd, må smedes over for Gud og i Kristus Jesus.

Kun ved at stille os selv over for Gud kan vi få et solidt grundlag for den omvendelse af enkelte kristne og for den konstante reform af kirken i dens egenskab af menneskelig og jordisk institution, ¹³⁶ den omvendelse, der er forhåndsbetingsen for alt økumenisk engagement. Et af de første skridt i den økumeniske dialog er bestræbelsen for at drage de kristne fællesskaber ind i dette helt indre område, hvor Kristus ved Helligåndens kraft fører dem alle uden undtagelse til at ransage sig selv over for Faderen og spørge sig selv, om de har været trofaste mod hans plan for Kirken.

83. Jeg har omtalt Faderens vilje og det åndelige sted, hvor ethvert fællesskab hører kaldet til at overvinde hindringerne for enhed. Alle kristne fællesskaber ved, at takket være den magt, de har fået af Helligånden, er det ikke ud over deres muligheder at adlyde den vilje og overvinde de hindringer. De har faktisk alle martyrer for den kristne tro. ¹³⁷ Trods vore tragiske adskillelser har disse brødre og søstre bevaret en så radikal og absolut hengivenhed for Kristus og for Faderen, så de er gået så langt som til at udgyde deres blod. Men er ikke denne samme hengivenhed centrum i det, som jeg har kaldt "omvendelsens dialog"? Er det ikke netop denne dialog, der klart viser behovet for en dybere og dybere erfaring af sandheden, hvis det fulde fællesskab skal opnås?

84. Teocentrisk betragtet har vi kristne allerede et fælles martyrologium. Dette indbefatter også vort eget århundredes martyrer, der er talrigere, end man skulle mene, og det viser, hvordan Gud på et dybt plan bevarer fællesskab blandt de døbte i det højeste krav om tro, der manifesterer sig i at ofre selve livet. ¹³⁸ Det faktum, at man kan dø for troen, viser, at andre af troens krav også kan opfyldes. Jeg har allerede - og med dyb glæde - omtalt, hvordan et ufuldstændigt men virkeligt fællesskab er bevaret og vokser på mange af det kirkelige livs planer. Jeg vil nu tilføje, at dette fællesskab allerede er fuldkomment i det, som vi betragter som det højeste punkt af nådens liv, martyria lige til døden, det sandeste fællesskab, der er muligt med Kristus, der udgød sit blod, og ved dette offer samler dem, der engang var langt borte (sml. Ef.2,13).

Selv om martyrerne for alle kristne fællesskaber er beviset for nådens magt, er de ikke de eneste,

der vidner om denne magt. Skønt det endnu er på en usynlig måde, er fællesskabet mellem vore fællesskaber, omend ufuldstændigt, dog sandt og solidt funderet i helgenernes fulde fællesskab - de, der ved afslutningen af et liv i troskab mod nåden er i fællesskab med Kristus i herlighed. Helgenerne kommer fra alle de kirker og kirkelige fællesskaber, der åbnede dem adgangen til frelsens fællesskab.

Når vi taler om en fælles arv, må vi som en del deraf anerkende ikke blot institutionerne, riterne, frelsesmidlerne og traditionerne, som alle fællesskaberne har bevaret, og som de er formede af, men først og fremmest denne hellighedens virkelighed. [139](#)

I udstrålingen fra "helgenernes arv", som hører til alle fællesskaberne, viser "omvendelsens dialog" sig som en kilde til håb. Denne helgenernes universelle tilstedeværelse er faktisk et tegn og et bevis på Guds sejr over de ondskabens kræfter, der splitter menneskeheden. Som det hedder i liturgien: "Du herliggøres i de helliges forsamling, og når du kroner deres fortjenester, kroner du dine egne gaver." [140](#)

Hvor der eksisterer et alvorligt ønske om at følge Kristus, er Ånden ofte i stand til at udgyde sin nåde på en usædvanlig vis. Erfaringen af økumenisme har gjort os i stand til at forstå dette bedre. Hvis fællesskaber virkelig er i stand til i det ovenfor beskrevne indre rum at "blive omvendt" til at stræbe efter helt og synligt fællesskab, vil Gud gøre det samme for dem, som han gjorde for deres helgener. Han vil overvinde de forhindringer, der er arvet fra fortiden, og føre fællesskaberne ad sine veje derhen, hvor han vil: til den synlige koinonia, der både er lovprisning af hans herlighed og tjeneste for han frelsesplan.

85. Da Gud i sin uendelige barmhjertighed altid kan få noget godt ud af situationer, der er en krænkelse af hans planer, kan vi opdage, at Ånden i nogle situationer har tilladt konflikter at tjene til at tydeliggøre visse aspekter af det kristne kald, som det er tilfældet i helgenernes liv. Trods splittelsen, som er et onde, som vi må helbredes for, er der opstået en fylde af nåde, som skal smykke koinonia'en. Guds nåde vil være med alle dem, der ved at følge helgenernes eksempel, gør sig umage for at efterleve hans krav. Hvordan kan vi tøve med at omvende os til Faderens forventninger? Han er med os.

Den katolske kirkes bidrag til stræben efter kristen enhed

86. I et grundlæggende udsagn, der giver genklang i dekretet Unitatis Redintegratio¹⁴¹, fastslår konstitutionen Lumen Gentium, at Kristi kirke fortsat eksisterer i (latin: subsistit in) den katolske kirke. [142](#)

Fuld enhed vil indtræde, når alle har del i den fylde af frelsesmidler, som Kristus betroede sin Kirke.

87. På den vej, der fører til fuld enhed, arbejder den økumeniske dialog på at vække indbyrdes broderlig hjælp, hvorved fællesskaber stræber efter gensidigt at give hinanden, hvad hver af dem behøver for at kunne vokse mod endegyldig fylde i overensstemmelse med Guds plan (sml. Ef.4,11-13). Jeg har sagt, hvordan vi som den katolske kirke er os bevidst, at vi har modtaget meget fra andre kirkers og kirkelige fællesskabers vidnesbyrd om visse fælles kristne værdier og fra studiet af disse værdier og endda fra den måde, hvorpå de har betonet og erfaret dem. Blandt de sidste tredive års landvindinger indtager denne broderlige indflydelse en vigtig plads. På det stadium, som vi nu har nået, [144](#) må der regnes alvorligt med denne proces med indbyrdes berigelse. Byggende på det fællesskab, der allerede eksisterer som et resultat af de kirkelige elementer i de kristne fællesskaber, vil denne proces utvivlsomt blive en kraft, der tilskynder til fuldt og synligt fællesskab, det tilstræbte mål for den vej, vi vandrer. Her har vi det økumeniske udtryk for evangeliets lov om at dele med hinanden. Dette får mig til endnu engang at sige: "Vi må gøre alt, hvad vi kan, for at imødekomme vore kristne brødres legitime ønsker og forventninger, ved at vi lærer deres tænkemåde og deres følelser at kende ... Hver enkelts talenter må udvikles til gavn og fordel for alle".[145](#)

Biskoppen af Roms enhedstjeneste

88. Blandt alle kirkerne og de kirkelige fællesskaber er den katolske kirke bevidst om, at den har bevaret apostlen Peters efterfølgere, biskoppen af Roms, embede, som Gud har stiftet som "det varige og synlige fundament for enhed",[146](#) og som ved Helligåndens hjælp gør det muligt for alle andre at tage del i dette væsentlige gode. Som pave Gregor den Store så smukt har udtrykt det, er mit embede det, der tilkommer en servus servorum Dei. Denne betegnelse er den bedst mulige sikring mod risikoen for at skille magt (og især primatet) fra tjeneste. En sådan adskillelse ville være i modstrid med selve meningen med magt ifølge evangeliet: "Jeg er iblandt jer som den, der tjener" (Luk.22,27), siger vor Herre Jesus Kristus, Kirkens overhoved. På den anden side - som jeg havde lejlighed til at bemærke under det vigtige møde i Kirkernes Verdensråd i Genève 12. juni 1984: den katolske kirkes overbevisning om, at den i trofasthed mod den apostolske tradition og kirkefædrenes tro i biskoppen af Roms embede har bevaret det synlige tegn på og garantien for enheden, - denne overbevisning udgør en vanskelighed for de fleste andre kristne, hvis erindring er mærket af visse smertelige minder. I den udstrækning, som vi har ansvar for dem,

tilslutter jeg mig min forgænger Paul VI's bøn om tilgivelse. [147](#)

89. Det er ikke desto mindre betydningsfuldt og opmuntrende, at spørgsmålet om biskoppen af Roms primat allerede er ved at blive eller i den nærmeste fremtid vil blive studeret. Det er ligeledes betydningsfuldt og opmuntrende, at dette spørgsmål optræder som et væsentligt emne ikke blot i de teologiske dialoger, som den katolske kirke deltager i sammen med andre kirker og kirkelige fællesskaber, men også mere generelt inden for den økumeniske bevægelse som helhed. For nylig anbefalede de delegerede til det femte verdensmøde for Kirkernes Verdensråds Kommission for Tro og Kirkeforfatning, der blev afholdt i Santiago de Compostela, at kommissionen "påbegynder et nyt studium af en universel tjeneste for kristen enhed".[148](#) Efter århundreders bitre uoverensstemmelser ser de andre kirker og kirkelige fællesskaber med nye øjne på denne enhedens tjeneste. [149](#)

90. Biskoppen af Rom er den biskop i Kirken, der bevarer Peters og Paulus' martyriums mærke: "På grund af forsynets hemmelige plan er det i Rom, at [Peter] afslutter sin vej i efterfølgelse af Jesus, og det er i Rom, han giver det største bevis på kærlighed og troskab. På lignende vis giver Paulus, hedningenes apostel, sit største vidnesbyrd i Rom. Det er på denne måde, at Rom blev Peters og Paulus' kirke".[150](#)

I Det nye Testamente indtager Peter en fremtrædende plads. I den første del af Apostlenes Gerninger optræder han som leder af og talsmand for apostelkollegiet, der beskrives som "Peter sammen med De Elleve" (Ap.G.2,14; sml. 2,37; 5,29). Den plads, der er anvist Peter, bygger på Kristi egne ord, som de er gengivet i evangeliets traditioner.

91. Mattæusevangeliet giver et tydeligt udkast til Peters pastorale opgave i kirken: "Salig er du, Simon, Jonas' søn, for det har kød og blod ikke åbenbaret dig, men min fader i himlene. Og jeg siger dig, at du er Peter, og på den klippe vil jeg bygge min Kirke, og dødsrigets porte skal ikke få magt over den. Jeg vil give dig nøglerne til Himmeriget, og hvad du binder på jorden, skal være bundet i himlene, og hvad du løser på jorden, skal være løst i himlene" (Matt.16,17-19). Lukas gør det klart, at Kristus tilskyndede Peter til at styrke brødrene, samtidigt med at han mindede ham om hans egen menneskelige svaghed og behov for omvendelse (sml. Luk.22,31-32). Det er ligesom om, det på baggrund af Peters menneskelige svaghed bliver gjort helt klart, at hans specielle embede i Kirken helt og holdent skyldes nåde. Det er, som om Mesteren især er optaget af Peters omvendelse som en måde til at forberede ham til den opgave, han var ved at give ham i Kirken, og derfor var meget streng imod ham. Netop denne Peters rolle, der på lignende måde er kædet sammen med en realistisk bekræftelse af hans svaghed, viser sig igen i det fjerde evangelium: "Simon, Johannes' søn, elsker du mig mere end de andre" ... Vogt mine får" (sml. Joh.21,15-19). Det er også betydningsfuldt, at ifølge Paulus' Første Korinterbrev viser den opstandne Kristus sig

for Kefas og derefter for De Tolv (sml. 1.Kor.15,5).

Det er vigtigt at bemærke, hvor Peters og Paulus' svaghed tydeligt viser, at Kirken bygger på nådens uendelige magt (sml. Matt. 16,17; 2.Kor.12,7-10). Og lige efter at Peter har fået sin sendelse betroet, bliver han irettesat usædvanligt strengt af Kristus, der siger til ham: "Du vil bringe mig til fald" (Matt.16,23). Hvordan kan vi undgå at se, at den barmhjertighed, Peter har brug for, er knyttet til det barmhjertighedens embede, som han er den første til at erfare? Og alligevel, Peter vil fornægte Jesus tre gange. Johannesevangeliet understreger, at Peter modtager ordren om at vogte fårene i forbindelse med, at han tre gange bekender sin kærlighed (sml. Joh.21,15-17), hvad der svarer til hans tredobbelte fornægtelse (sml. Joh.13,38). I de allerede citerede Kristi ord, som den tidlige tradition koncentrerede sig om for at klarlægge Peters sendelse, hævder Lukas, at Peter skal "styrke sine brødre, når han har omvendt sig" (sml. Luk.22,32).

92. Hvad Paulus angår, er han i stand til at afslutte beskrivelsen af sin sendelse med de forbløffende ord, som han har hørt fra Herren selv: "Min nåde er dig nok, for min magt udøves i magtesløshed", derfor kan han udbryde: "Når jeg er magtesløs, er jeg stærk" (2.Kor.12,9-10). Dette er en grundlæggende karakteristik af den kristne erfaring.

Som arving til Peters sendelse i Kirken, der er blevet frugtbar ved apostelfyrsternes blod, udøver biskoppen af Rom et embede, der har sin oprindelse i Guds mangfoldige barmhjertighed. Denne barmhjertighed omvender hjerter og udgyder nådens kraft, hvor disciplen erfarer sin egen svaghed og hjælpeløshed. Den myndighed, der tilkommer dette embede, er helt til tjeneste for Guds barmhjertige plan og må altid ses i dette perspektiv. Dets magt forklares ud fra dette perspektiv.

93. Ved at knytte sig selv til Peters tredobbelte kærlighedserklæring, der svarer til den tidligere tredobbelte fornægtelse, ved hans efterfølger, at han skal være et tegn på barmhjertighed. Hans tjeneste er en barmhjertighedens tjeneste, der udspringer fra en Kristi egen barmhjertighedshandling. Denne evangeliets hele lære må bestandigt læses på ny, så udøvelsen af Peterseembedet ikke mister noget af sin ægthed og gennemskuelighed.

Guds Kirke er kaldet af Kristus til i en verden, der er indfanget af synd og onde planer, at forkynde, at trods alt kan Gud i sin barmhjertighed omvende hjerter til enhed og gøre dem i stand til at nå til fællesskab med ham.

94. Denne enhedens tjeneste, der har sin rod i den guddommelige barmhjertighedshandling, er inden for bispekollegiet betroet til den ene blandt dem, der af Helligånden har fået opgaven ikke til at udøve magt over folkene - som folkenes fyrster og stormænd gør (sml. Matt.20,25; Mark.10,42) - men for at føre dem til rolige græsgange. Denne opgave kan kræve, at man ofrer sit liv (sml.

Joh.10,11-18). Augustin fortsætter, efter at han har vist, at Kristus er "den ene og eneste hyrde",⁴⁶ i hvis enhed alle er ét", og siger: "Gid alle hyrder således må være ét i den ene hyrde; gid de vil lade den ene hyrdes stemme blive hørt; gid fårene må høre hans stemme og følge deres hyrde, ikke denne eller hin hyrde, men den eneste; gid de alle i ham vil lade én stemme blive hørt og ikke en skvadren af stemmer ... så den stemme, som fårene hører, er fri for alle splittelser, rensat for al hæresi,". ¹⁵¹ Biskoppen af Roms opgave inden for alle hyrdernes kollegium består netop i at "holde vagt" (episkopein), ligesom en skildvagt, således at Kristi, Hyrdens, stemme gennem hyrdernes bestræbelser må høres i alle delkirkerne. På denne måde gøres den una, sancta, catholica et apostolica ecclesia nærværende i enhver af delkirkerne, der er betroet til de andre hyrder. Alle kirkerne er i fuld og synlig enhed, fordi alle hyrderne er i fællesskab med Peter og derfor forenede i Kristus.

Med den magt og den myndighed, uden hvilken et sådant embede ville være illusorisk, skal biskoppen af Rom sikre alle kirkernes enhed. Af denne grund er han den første tjener for enhed. Dette primat udøves på forskellige niveauer, indbefattet overvågning af overleveringen af ordet, fejringen af liturgien og sakramenterne, Kirkens mission, disciplin og det kristne liv. Det er hans ansvar som Peters efterfølger at minde om, hvad almenvællet i Kirken kræver, hvis nogen skulle være fristet til at ignorere dette til fordel for egne interesser. Han har pligt til at formane, til at advare og til undertiden at erklære, at den eller den mening, der er i omløb, er uforenelig med troens enhed. Når omstændighederne kræver det, taler han i alle de i fællesskab med ham stående hyrders navn. Han kan også - under meget specielle betingelser, der er tydeligt fastlagt af Det første Vatikankoncil - ex cathedra - erklære, at en bestemt lære hører til troens skat. ¹⁵² Ved således at vidne om sandheden, tjener han enheden.

95. Alt dette må imidlertid altid gøres i fællesskab. Når den katolske kirke fastholder, at biskoppen af Roms embede svarer til Kristi vilje, adskiller den ikke dette embede fra den sendelse, der er betroet hele kredsen af biskopper, der også er "Kristi stedfortrædere og udsendinge".¹⁵³ Biskoppen af Rom er medlem af deres "kollegium", og biskopperne er hans brødre i embedet.

Hvad der har med alle kristne fællesskabers enhed at gøre, hører klart med til primatets opgaver. Som biskop af Rom er jeg helt klar over, hvad jeg igen har bekræftet i denne rundskrivelse, at Kristus brændende ønsker den hele og synlige enhed af alle de fællesskaber, hvori Guds Ånd i kraft af hans troskab bor. Jeg er overbevist om, at jeg har et særligt ansvar i denne henseende ved først og fremmest at anerkende de fleste kristne fællesskabers økumeniske forhåbninger og ved at give agt på den anmodning, de har rettet til mig, om at finde en metode til at udøve primatet på en måde, der uden at give afkald på, hvad der er væsentligt for dets opgave, ikke desto mindre er åbent over for en ny situation. Gennem et helt årtusind var kristne forenede i "troens og sakramenternes fællesskab. Dersom der opstod uenighed mellem dem med hensyn til troen eller den kirkelige disciplin, blev tvisten med alles samtykke afgjort ved den romerske stols voldgift".¹⁵⁴

På denne måde udøver primatet sit enhedsembede. Da jeg henvendte mig til den økumeniske

patriark Hans hellighed Dimitrios I, sagde jeg, at jeg var bevidst om, at "af mange forskellige grunde og imod alle impliceredes ønske, viste det, der skulle have været en tjeneste, sig tit i et helt andet lys. Men ... det er ud fra et ønske om virkeligt at adlyde Kristi vilje, at jeg erkender, at som biskop af Rom er jeg kaldet til at udøve det embede ... Jeg beder uophørligt Helligånden om at lade sit lys skinne på os og oplyse alle hyrderne og teologerne i vore kirker, så vi - naturligvis sammen - kan søge de former, hvori dette embede kan udføre en kærlighedens tjeneste, der anerkendes af alle, som den berører".¹⁵⁵

96. Dette er en umådelig opgave, som vi ikke kan afslå, og som jeg ikke kan udføre alene. Kunne mon ikke det virkelige, men ufuldkomne fællesskab, der eksisterer mellem os, overtale kirkeledere og deres teologer til at indlade sig på en tålmodig og broderlig dialog med mig om dette emne, en dialog, hvor vi, idet vi lader vores unyttige kontroverser bag os, kunne lytte til hinanden og foran os kun have Kristi vilje for hans Kirke og tillade os selv at blive dybt berørte af hans bøn: "at de alle må være ét ... for at verden skal tro, at du har udsendt mig" (Joh.17,21)?

Alle delkirkers fællesskab med Roms kirke: en nødvendig betingelse for enhed

97. Den katolske kirke fastholder både i sin praxis og i sine højtidelige dokumenter, at delkirkernes fællesskab med Roms kirke og deres biskoppers med biskoppen af Rom - i Guds plan - er en væsentlig betingelse for helt og fuldt fællesskab. Det fulde fællesskab, hvis højeste sakramentale manifestation er eukaristien, må nødvendigvis udtrykke sig synligt i et embede, hvori alle biskopper anerkender sig selv og hinanden som forenede i Kristus, og hvori alle troende finder bekræftelse af deres tro. I den første del af Apostlenes Gerninger præsenterer Peter sig som den, der taler i hele apostelgruppens navn, og som tjener enheden i fællesskabet - samtidig med at han respekterer Jakobs autoritet som overhoved for kirken i Jerusalem. Denne Peters funktion må fortsætte i Kirken, så den under det eneste overhoved, som er Jesus Kristus, må være synligt til stede i verden som alle hans disciples fællesskab.

Er der ikke mange af dem, der i dag er engageret i økumenisme, der føler et behov for et sådant embede? Et embede, som fører forsædet i sandhed og kærlighed, så skibet - dette smukke symbol, som Kirkernes Verdensråd har valgt som sit embleme - ikke vil blive væltet af stormene og en dag vil nå sin havn.

Fuld enhed og evangelisering

98. Den økumeniske bevægelse i vort århundrede er - mere end tidligere århundreders økumeniske foretagender, hvis betydning dog ikke må undervurderes - karakteriseret af et missionsmæssigt udsyn. I verset fra Johannesevangeliet, der er økumenismens inspiration og

ledemotiv - "at de alle må være ét ... for at verden skal tro, at du har udsendt mig" (Joh.17,21)⁴⁸ - har udtrykket for at verden skal tro været så stærkt betonet, så vi til tider er lige ved at glemme, at evangelisten først og fremmest tænker på Faderens ære. Samtidig er det indlysende, at manglen på enhed blandt kristne modsiger den sandhed, som det er kristnes opgave at udbrede, og skader deres vidnesbyrd alvorligt. Det forstod min forgænger pave Paul VI og gav udtryk for i sin apostolske skrivelse Evangelii Nuntiandi: "Som evangeliets forkyndere har vi derfor ikke lov til at give dem, der tror på Kristus, et billede af mennesker, der er uenige og splittet op af stridigheder, for det er ikke opbyggeligt. Vi bør derimod give dem et billede af modne troende, der på trods af alle konkrete spændinger og takket være den oprigtige og uegennyttige søgen efter sandheden, er i stand til at finde sammen. Det er helt sikkert, at resultatet af forkyndelsen af evangeliet hænger sammen med det vidnesbyrd, Kirken aflægger om enheden ... På dette sted vil jeg endnu engang understrege enheden blandt alle kristne som forkyndelsens mål og middel. De kristnes splittelse er en alvorlig kendsgerning, der kan skade Kristi eget værk".¹⁵⁶

Hvordan kan vi faktisk forkynde forsoningens evangelium uden samtidig at arbejde energisk for forsoning mellem alle kristne? Hvor sandt det end er, at Kirken ved Helligåndens tilskyndelse og ved løftet om uforgængelighed har prædiker og stadig prædiker evangeliet til alle folkeslag, så er det også sandt, at den må se de vanskeligheder, der skyldes manglende enhed, lige i øjnene. Når ikke-troende møder missionærer, der ikke er indbyrdes enige, skønt de alle påberåber sig Kristus, vil de så være i stand til at modtage det sande budskab? Vil de ikke tænke, at evangeliet er en anledning til splittelse, trods den kendsgerning, at det skildres som kærlighedens fundamentale lov?

99. Når jeg siger, at for mig som biskop af Rom er den økumeniske opgave "en af de pastorale prioriteter" i mit pontifikat, ¹⁵⁷ tænker jeg på den alvorlig hindring, som manglen på enhed er for forkyndelsen af evangeliet. Et kristent fællesskab, der tror på Kristus og med evangelisk glød ønsker menneskeheden frelse, kan ikke være lukket over for Helligåndens tilskyndelser, der fører alle kristne til hel og synlig enhed. Her drejer det sig om et kærlighedens imperativ, et imperativ der ikke tillader nogen undtagelse. Økumenisme er ikke blot et internt spørgsmål for de kristne fællesskaber. Det drejer sig om den kærlighed, som Gud i Kristus har til hele menneskeheden; at stå i vejen for den kærlighed er en krænkelse af ham og af hans plan om at samle alle mennesker i Kristus. Som pave Paul VI skrev til den økumeniske patriark Athenagoras I: "Måtte Helligånden føre os ad forsoningens vej, så vore kirkers enhed kan blive et stadigt mere lysende håbets og forsoningens tegn for hele menneskeheden".¹⁵⁸

Formaning

100. I det brev jeg for nyligt skrev til den katolske kirkes biskopper, gejstlighed og troende og udpegede den vej, der må slås ind på hen mod fejringen af det hellige år 2000's store jubilæum,

skrev jeg: "Den bedste forberedelse til årsskiftet år totusind vil nemlig kun komme til udtryk i den fornyede indsats for en så trofast som mulig anvendelse af Det andet Vatikankoncils lære om hver enkelts og hele Kirkens liv".¹⁵⁹ Det andet Vatikankoncil er den store begyndelse - ligesom advent - på vejen til det tredje årtusinds tærskel. På grund af den vægt, som koncilet lagde på arbejdet med at genopbygge kristen enhed, og i denne vor tidsalder med økumenismens nåde mente jeg det nødvendigt igen at fastslå de fundamentale overbevisninger, som koncilet prægede ind i den katolske kirkes samvittighed, idet jeg minder om dem i lyset af det fremskridt, der i mellemtiden er gjort hen imod alle de døbttes fulde fællesskab.

Der er ingen tvivl om, at Helligånden er aktiv i denne bestræbelse, og at han fører Kirken til fuld virkeliggørelse af Faderens plan, i overensstemmelse med Kristi vilje. Denne vilje blev udtrykt med inderlig styrke i den bøn, som han ifølge det fjerde evangelium udtalte i det øjeblik, da han gik ind til sin påskefests frelsende mysterium. Ligesom han gjorde dengang, kalder Kristus også i dag alle til at forny deres engagement for arbejdet for hel og synlig enhed.

101. Jeg formaner derfor mine brødre i bispeembedet til at være særlig opmærksomme på denne forpligtelse. Den kanoniske rets to codices indbefatter blandt biskoppens ansvar at fremme alle kristnes enhed ved at støtte alle aktiviteter og initiativer, der sættes i gang med dette formål for øje, i bevidstheden om, at Kirken har denne forpligtelse i kraft af Kristi egen vilje.¹⁶⁰ Dette er en del af den biskoppelige opgave, og det er en pligt, der udledes direkte fra troskab mod Kristus, Kirkens hyrde. Faktisk opfordrer Guds Ånd alle troende til at gøre alt, hvad der er muligt, for at styrke fællesskabets bånd mellem alle kristne og forøge samarbejdet mellem Kristi disciple: "Omsorgen for enhedens genoprettelse deles af hele Kirken, både lægfolk og hyrder, og hver enkelt berøres af den efter evne både i det daglige kristenliv og i den teologiske eller historiske forskning".¹⁶¹

102. Guds Ånds kraft giver vækst til Kirken og bygger den op gennem århundrederne, den beder Ånden om nåden til at styrke dens egen enhed og til at lade den vokse til fuld enhed med andre kristne.

Hvordan skal Kirken opnå denne nåde? Først og fremmest ved bøn. Bøn bør altid dreje sig om længslen efter enhed og er som sådan en af de grundlæggende former for vor kærlighed til Kristus og til Faderen, der er rig på barmhjertighed. På denne vandring, som vi foretager sammen med andre kristne henimod det nye årtusind, må bønnen indtage førstepladsen.

Hvordan skal den opnå denne nåde? Ved at sige tak, så vi ikke kommer tomhændede til det fastsatte tidspunkt. "Ånden kommer os til hjælp i vor skrøbelighed ... [og] går i forbøn for os med udsigelige sukke" (Rom.8,26), ved at forberede os til at bede Gud om det, vi har brug for.

Hvordan skal den opnå denne nåde? Ved at håbe i Ånden, der kan få os bort fra de smertefulde

erindringer om vor adskillelse. Ånden er i stand til at give os klarsynethed, styrke og mod til at tage de nødvendige skridt, så vort engagement bliver mere og mere ægte.

Og hvis vi skulle spørge, om alt dette er muligt, vil svaret altid være: ja. Det er det samme svar, som Maria fra Nazaret hørte: intet er umuligt for Gud. Jeg kommer til at tænke på ordene i Cyprians kommentar til Fadervor, alle kristnes bøn: "Gud tager ikke imod et offer fra en, der står uenighed, men kræver at han går bort fra alteret, så han først kan blive forsonet med sin bror. For Gud kan kun tilfredsstilles af bønner, der skaber fred. Det bedste offer til Gud er fred, broderlig enighed og et folk, der er blevet til ét i Faderens, Sønnens og Helligåndens enhed".¹⁶²

Hvordan kan vi ved det nye årtusinds begyndelse lade være med at bønfalde Herren med fornyet begejstring og dybere bevidsthed om nåden til at forberede os til sammen at frembære dette enhedens offer?

103. Jeg, Johannes Paul II, servus servorum Dei, vover at gøre apostlen Paulus' ord til mine, Paulus, hvis martyrium sammen med apostlen Peters har overdraget denne Roms Stol deres vidnesbyrds herlighed, og jeg siger til jer, den katolske kirkes troende, og til jer, mine brødre og søstre i de andre kirker og kirkelige fællesskaber: "Bring alt i den rette stand, tag imod formaning, vær enige, hold fred! Og kærlighedens og fredens Gud vil være med jer ... Herren Jesu Kristi nåde og Guds kærlighed og Helligåndens fællesskab være med jer alle! (2.Kor.13,11.13).

Givet i Rom ved Sankt Peter 25. maj, festen for Kristi himmelfart, i året 1995, det syttende i mit pontifikat.

IOANNES PAULUS PP. II

¹Sml. Tale efter korsvejen langfredag (1. april 1994), 3: AAS 87 (1995), 88.

²DET ANDET VATIKANKONCIL, Erklæring om religionsfriheten Dignitatis Humanae, 1. St. Olav Forlag, Oslo 1966.

³Sml. JOHANNES PAUL II, Apostolsk Skrivelse Tertio Millenio Adveniente (10. november 1994), 16: AAS 87 (1995), 15.

⁴KONGREGATIONEN FOR TROSLÆREN, Brev til den katolske kirkes biskopper om nogle aspekter af Kirken forstået som fællesskab Communionis Notio (28. maj 1992), 4: AAS 85 (1993), 840.

⁵DET ANDET VATIKANKONCIL, dekret Den katolske kirke og de kristnes enhet Unitatis Redintegratio, 1. Oslo. St. Olav Forlag, 1965.

6.Sammesteds.

7.Sammesteds. 4.

8.Sml. DET ANDET VATIKANKONCIL, Den dogmatiske konstitution om Kirken Lumen Gentium, 14. St. Olav Forlag. Oslo 1965.

9.Sml. Dignitatis Humanae, 1 og 2. (se note 2).

10.Sml. Lumen Gentium, 14. (se note 8).

11.Sammesteds. 8.

12.Unitatis Redintegratio, 3 (se note 5).

13.Sammesteds.

14.Nr. 15.

15.Sammesteds.

16.Unitatis Redintegratio, 15. (se note 5).

17.Sammesteds, 3.

18.Sammesteds.

19.GREGOR DEN STORE, Homiliae in Evangelia, 19, 1: PL 76, 1154, citeret i Lumen Gentium, 2.(se note 8).

20.Sml. Unitatis Redintegratio, 4. (se note 5).

21.Sammesteds. 7.

22.Sml. sammesteds.

23.Sammesteds. 6.

24.Sml. DET ANDET VATIKANKONCIL, dogmatisk konstitution Om Guds Åpenbaring Dei Verbum, 7. St. Olav Forlag. Oslo 1965.

25.Sml. Apostolsk Skrivelse Euntes in Mundum (25. januar 1988): AAS 80 (1988), 935-956).

26. Sml. Rundskrivelse Slavorum Apostoli (2. juni 1985): AAS 77 (1985), 779-813.

27. Sml. Retningslinier for anvendelsen af økumeniske principper og normer (25. marts 1993): Ansgarstiftelsens Forlag. København 1994.

28. Sml. specielt Lima-dokumentet: Dåb, nadver, embede (januar 1982), Det økumeniske Fællesråds Studiekomité, København 1984; og dokumentet fra Den fælles arbejdsgruppe for den katolske kirke og Kirkernes Verdensråd, Confessing the "One" Faith (1991), dokument nr. 153 fra kommissionen for Faith and Order, Genève, 1991.

29. Sml. Åbningstale ved Det andet Vatikankoncil (11. oktober 1962): AAS 54 (1962), 793.

30. Vi taler om SEKRETARIATET TIL FREMME AF KRISTEN ENHED, oprettet af pave Johannes XXIII med hans Motu Proprio Superno Dei Nutu (5. juni 1960), 9: AAS 52 (1960), 436, og stadfæstet af efterfølgende dokumenter: JOHANNES XXIII Motu Proprio Appropinquante Concilio (6. august 1962), c. III, a. 7, paragr. 2, I: AAS 54 (1962), 614; sml. PAUL VI Apostolsk konstitution Regimini Ecclesiae Universae (15. august 1967), 92-94: AAS 59 (1967), 918-919. Dette dicasterium kaldes nu DET PAVELIGE RÅD TIL FREMME AF KRISTEN ENHED: sml. JOHANNES PAUL II, Apostolsk konstitution Pastor Bonus (28. juni 1988), V, art. 135-138: AAS 80 (1988), 895-896.

31. Åbningstale ved Det andet Vatikankoncil (11. oktober 1962): AAS 54 (1962), 792.

32. Sml. Unitatis Redintegratio, 6. (se note 5).

33. Dignitatis Humanae, 1. (se note 2).

34. Rundskrivelse Slavorum Apostoli (2. juni 1985), 11: AAS 77 (1985), 792.

35. Sammesteds, 13: loc. cit, 794.

36. Sammesteds, 11: loc. cit. 792.

37. Tale til uraustralierne (29. november 1986), 12: AAS 79 (1987), 977.

38. Sml. VINCENT AF LERINS, Commonitorium primum, 23: PL 50, 667-668.

39. Unitatis Redintegratio, 6. (se note 5).

40. Sammesteds, 5.

41. Sammesteds, 7.

42. Sammesteds, 8.

43. Sammesteds.

44. Sml. sammesteds, 4.

45. Sml. Tertio Millenio Adveniente 16. (se note 3).

46. Tale i katedralen i Canterbury (29. maj 1982), 5: AAS 74 (1982), 922.

47. KIRKERNES VERDENSRÅD, Constitution and Rules, III, 1.

48. DET ANDET VATIKANKONCIL den pastorale konstitution om Kirken i verden av i dag Gaudium et Spes, 24. St. Olav Forlag. Oslo 1966.

49. Unitatis Redintegratio, 7. (se note 5).

50. Maria Sagheddu blev født i Dorgali (Sardinien) i 1914. 21 år gammel indtrådte hun i trappistindeklosteret i Grottaferrata. Gennem p. Paul Couturier's apostolske arbejde kom hun til at forstå nødvendigheden af bøn og åndelige ofre for de kristnes enhed. I 1936 i Bedeugen for de kristnes Enhed valgte hun at ofre sit liv for Kirkens enhed. Som følge af en alvorlig sygdom døde hun 23. april 1939.

51. Gaudium et Spes, 24. (se note 48).

52. Sml. AAS (1964), 609-659.

53. Sml. Lumen Gentium, 13. (se note 8).

54. Unitatis Redintegratio, 4. (se note 5).

55. Sml. Code of Canon Law, canon 750; Code of Canons of the Eastern Churches, canons 902-904.

56. Sml. Unitatis Redintegratio, 4. (se note 5).

57. Dignitatis Humanae, 3. (se note 2).

58. Unitatis Redintegratio, 4. (se note 5).

59. Sml. Sammesteds.

60. Rundskrivelse Ecclesiam Suam (6. august 1964), III: AAS 56 (1964), 642.

61. Unitatis Redintegratio, 11. (se note 5).

62. Sml. sammesteds.

63. Sammesteds; sml. KONGREGATIONEN FOR TROSLÆREN, Erklæring til forsvar for den katolske lære om Kirken Mysterium Ecclesiae (24. juni 1973), 4: AAS 65 (1973),

64. *Mysterium Ecclesiae* (24. juni 1973), 5: AAS 65 (1973), 403.

65. *Unitatis Redintegratio*, 4. (se note 5).

66. Sml. Fælles kristologisk erklæring mellem den katolske kirke og Østens assyriske kirke: *L'Osservatore Romano*, 12. november 1994, 1.

67. *Unitatis Redintegratio*, 12. (se note 5).

68. Sammesteds.

69. DET PAVELIGE RÅD TIL FREMME AF KRISTEN ENHED, Retningslinier for anvendelsen af økumeniske principper og normer, 5 (se note 27).

70. Sammesteds. 94.

71. Sml. Lima-dokumentet: Døb, nadver, embede, 1. (se note 28).

72. Sml. Rundskrivelse Omsorgen for de sociale Forhold *Sollicitudo Rei Socialis* (30. december 1987), 32. Ansgarstiftelsens Forlag 1988.

73. Tale til kardinalerne og den romerske kurie (28. juni 1985), 10: AAS 77 (1985), 1158; sml. Rundskrivelse *Menneskets Forløser Redemptor Hominis* (4. marts 1979), 11. Niels Steensens Forlag. København 1980.

74. Tale til kardinalerne og den romerske kurie (28. juni 1985), 10: AAS 77 (1985), 1158.

75. Sml. DET PAVELIGE SEKRETARIAT TIL FREMME AF KRISTEN ENHED og DE FORENEDE BIBELSELSKABERS EKSEKUTIVKOMITÉ, *Guiding Principles for Interconfessional Cooperation in Translating the Bible* (1968). Denne blev revideret og derpå offentliggjort af SEKRETARIATET TIL FREMME AF KRISTEN ENHED, "Guidelines for Interconfessional Cooperation in Translating the Bible": *Information Service*, 65 (1987), 140-145.

76. Sml. Lima-dokumentet: Døb, nadver, embede. (se note 28).

77. For eksempel ved Kirkernes Verdensråds sidste møder i Vancouver (1983) og i Canberra (1991) og fra Kommissionen for Tro og Kirkeforfatning i Santiago de Compostela (1993).

78. Sml. *Unitatis Redintegratio*, 8 og 15. (se note 5); *Codex Iuris Canonici*, canon 844; *Code of Canons of the Eastern Churches*, canon 671. Retningslinier for anvendelsen af økumeniske principper og normer, 122-125, 129-131, 123 og 132. (se note 27).

79. *Unitatis Redintegratio*, 4. (se note 5).

80. Sammesteds.

81. Sml. nr. 15.

82.Nr. 15.

83.Sammesteds, 14.

84.Sml. Fælles erklæring fra pave Paul VI og patriarken af Konstantinopel Athenagoras I (7. december 1965): Tomos Agapis. Vatikan-Phanar (1958-1970), Rom-Istanbul, 1971, 280-281.

85.Sml. AAS 77 (1985), 779-813.

86.Sml. AAS 80 (1988), 933-956; sml. Budskab Magnum Baptismi Donum (14. februar 1988): AAS 80 (1988), 988-997.

87.Unitatis Redintegratio, 14. (se note 5).

88.Sammesteds.

89.Apostolsk skrivelse Anno Ineunte (25. juli 1967): Tomos Agapis, Vatikan-Phanar (1958-1970), Rom-Istanbul, 1971, 388-391.

90.Unitatis Redintegratio, 14. (se note 5).

91.Sammesteds, 15.

92.Nr. 14: L'Osservatore Romano, 2.-3. maj 1995, 3.

93.Unitatis Redintegratio, 17. (se note 5).

94.Nr. 26.

95.Sml. Codex Iuris Canonici, canon 844, paragraf 2 og 3; Code of Canons of the Eastern Churches, canon 671, paragraf 2 og 3.

96.Retningslinier for anvendelsen af økumeniske principper og normer, 122-128. (se note 27).

97.Erklæring fra hans hellighed pave Johannes Paul II og den økumeniske patriark Dimitrios I (7. december 1987): AAS 80 (1988), 253.

98.DEN FÆLLES INTERNATIONALE KOMMISSION FOR DEN TEOLOGISKE DIALOG MELLEM DEN KATOLSKE KIRKE OG DEN ORTODOKSE KIRKE, "The Sacrament of Order in the Sacramental Structure of the Church, with Particular Reference to the Importance of the Apostolic Succession for the Sanctification and the Unity of the People of God" (26. juni 1988), 1: Information Service, 68 (1988), 173.

99.Sml. JOHANNES PAUL II, Brev til Europas biskopper om relationerne mellem katolikker og ortodokse i den nye situation i Central- og Østeuropa (31. maj 1991), 6: AAS 84 (1992), 168.

100. Unitatis Redintegratio, 17. (se note 5).

101. Sml. Apostolsk skrivelse Orientale Lumen (2. maj 1995), 24: L'Osservatore Romano. 2.-3. maj 1995, 5.

102. Sammesteds, 18: loc. cit., 4.

103. Sml. Fælles erklæring fra hans hellighed pave Paul VI og hans hellighed Shenouda, pave af Alexandria og patriark af Sankt Markus af Alexandrias Stol (10. maj 1973): AAS 65 (1973), 299-301.

104. Sml. Fælles erklæring fra hans hellighed pave Paul VI og hans hellighed Mar Ignatius Jacob III, patriark af syrernes antiokenske kirke (27. oktober 1971): AAS 63 (1971), 814-815.

105. Sml. Tale til de delegerede fra den koptisk ortodokse kirke (2. juni 1979): AAS 71 (1979), 1000-1001.

106. Sml. Fælles erklæring fra pave Johannes Paul II og den syrisk-ortodokse patriark af Antiokia, Moran Mor Ignatius Zakka I Iwas (23. Juni 1984): Insegnamenti VII/1 (1984), 1902-1906.

107. Tale til hans hellighed Abuna Paulos, patriark af Etiopiens ortodokse kirke (11. juni 1993): L'Osservatore Romano, 11-12 juni 1993, 4.

108. Sml. Fælles kristologisk erklæring mellem den katolske kirke og Østens assyriske kirke: L'Osservatore Romano, 12. november 1994, 1.

109. Unitatis Redintegratio, 19. (se note 5).

110. Sammesteds.

111. Sammesteds, 19.

112. Sml. Sammesteds.

113. Sammesteds.

114. Sammesteds, 20.

115. Sammesteds, 21.

116. Sammesteds.

117. Sammesteds.

118. Sammesteds, 22.

119. Sammesteds.

120. Sammesteds, 22; sml. 20.

121. Sammesteds, 22.

122. Sammesteds, 23.

123. Sammesteds.

124. Sml. Radiobudskab Urbi et Orbi (27. august 1978): AAS 70 (1978), 695-696.

125. Unitatis Redintegratio, 23. (se note 5).

126. Sammesteds.

127. Sml. sammesteds, 12.

128. Sammesteds.

129. Kommissionen for Tro og Kirkeforfatnings vedholdende arbejde har ført til en analog opfattelse, der er godkendt af Kirkernes Verdensråds syvende generalforsamling i Canberra-erklæringen (7.-20. februar 1991); sml. Signs of the Spirit, officiel rapport fra Kirkernes Verdensråds syvende generalforsamling, Genève 1991, s.235-258. Denne opfattelse blev igen bekræftet af Verdenskonferencen for Tro og Kirkeforfatning i Santiago de Compostela (3.-14. august 1993); sml. Information Service, 85 (1994), 18-37.

130. Unitatis Redintegratio, 14. (se note 5).

131. Sml. sammesteds, 4 og 11.

132. Sml. Tale til kardinalerne og den romerske kurie (28. juni 1985), 6: AAS 77 (1985), 1153.

133. Sml. sammesteds.

134. Sml. Lumen Gentium, 12. (se note 8).

135. Sml. AAS 54 (1962), 792.

136. Sml. Unitatis Redintegratio, 6. (se note 5).

137. Sml. sammesteds, 4; PAUL VI, Prædiken ved helgenkåringen af martyrerne fra Uganda (18. oktober 1964): AAS 56 (1964), 906.

138. Sml. Tertio Millenio Adveniente, 37. (se note 3).

139. Sml. PAUL VI, Tale ved helligdommen i Namugongo, Uganda (2. august 1969): AAS 61 (1969), 590-591.

140. Sml. Missale Romanum, Praefatio de Sanctis I: sanctorum "coronando merita tua dona coronans".

141. Sml. Unitatis Redintegratio, 4. (se note 5).

142. Sml. Lumen Gentium, 8. (se note 8).

143. Sml. Unitatis Redintegratio, 3. (se note 5).

144. Efter Lima-dokument, Dåb, nadver og embede, (se note 28), og i samme ånd som erklæringen fra Kirkernes Verdensråds syvende generalforsamling, The Unity of the Church as "koinonia": gift and task (Canberra, 7.-20 februar 1991): sml. Istina 36 (1991), 389-391.

145. Tale til kardinalerne og den romerske kurie (28. juni 1985), 4: AAS 77 (1985), 1151-1152.

146. Lumen Gentium, 23. (se note 8).

147. Sml. Tale i Kirkernes Verdensråds hovedkvarter, Genève (12. juni 1984), 2: Insegnamenti VII/1. (1984) 1686.

148. KOMMISSIONEN FOR TRO OG KIRKEFORFATNINGS VERDENSKONFERENCE, Rapport fra anden sektion, Santiago de Compostela (1993): Confessing the One Faith to God's Glory, 31, 2, Faith and Order Paper nr. 166. Kirkernes Verdensråd, Genève, 1994, 243.

149. For blot at citere nogle få eksempler: ANGLICAN-ROMAN CATHOLIC INTERNATIONAL COMMISSION, Final Report, ARCIC-I (september 1981); INTERNATIONAL COMMISSION FOR DIALOGUE BETWEEN THE DISCIPLES OF CHRIST AND THE ROMAN CATHOLIC CHURCH, Report (1981) DEN ROMERSK-KATOLSK/EVANGELISK-LUTHERSKE KOMMISSION, Det kirkelige embede (13. marts 1981), Niels Steensens Forlag, København 1983. Problemet træder klart frem i den undersøgelse, der er gennemført af THE JOINT INTERNATIONAL COMMISSION FOR THE THEOLOGICAL DIALOGUE BETWEEN THE CATHOLIC CHURCH AND THE ORTHODOX CHURCH.

150. Tale til kardinalerne og den romerske kurie (28. juni 1985), 3. (se note 145).

151. Sermon XLVI, 30: CCL 41, 557.

152. Sml. DET FØRSTE VATIKANKONCIL, dogmatisk konstitution om Kristi Kirke Pastor Aeternus: DS 3074.

153. Lumen Gentium, 27. (se note 8).

154. Unitatis Redintegratio, 14. (se note 5).

155. Prædiken i Peterskirken i nærvær af Dimitrios I, ærkebiskop af Konstantinopel og økumenisk patriark (6. december 1987), 3: AAS 80 (1988), 714.

156. Apostolsk skrivelse, Evangeliets Forkyndelse Evangelii Nuntiandi (8. december 1975), 77. Katolsk Forlag, København 1978; sml. Unitatis Redintegratio, 1. (se note 5);

Retningslinier for anvendelsen af økumeniske principper og normer, 205-209. (se note 27).

157. Tale til kardinalerne og den romerske kurie (28. juni 1985), 4. (se note 145).

158. Brev af 13. januar 1970: Tomos Agapis, Vatikan-Phanar (1958-1970), Rom-Istanbul, 1971, s. 610-611.

159. Tertio Millenio Adveniente, 20. (se note 3).

160. Sml. Codex Iuris Canonici, canon 755; Code of Canons of the Eastern Churches, canon 902.

161. Unitatis Redintegratio, 5. (se note 5).

162. Nr. 23: CSEL 3, 284-285.

© Copyright 1995 - Libreria Editrice Vaticana

Copyright © Dicastero per la Comunicazione - Libreria Editrice Vaticana